

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 60

София, сжбота, 24 мартъ

1928 г.

62. заседание

Петъкъ, 23 мартъ 1928 година.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 16 ч. 40 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Има нужното число народни представители, за да бжде заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Любомиръ Айвазовъ, Василь Александровъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Петъръ Анастасовъ, Никола Андреевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Никола Аретовъ, Милко Ст. Бечевъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, д-ръ Владимиръ Буриковъ, Никола Бурмовъ, Ради Василевъ, Вълчо Даскаловъ, Петъръ Гаговъ, Юсеинъ х. Галибовъ, Йорданъ Ганчевъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Мехмедали М. Герай, Стою Джуджевъ, Стефанъ Димитровъ, Георги Драчевъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Георги Желѣзковъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Савчо Ивановъ, Прокопи Йоловъ, Георги Казанаклиевъ, Иванъ Казанджиевъ, Левъ Кацковъ, Славейко Клисурски, Гето Кръстевъ, Кънчо Кънчевъ, Коста Лулчевъ, Димитъръ Мангъровъ, Христо Мановъ, Калоянъ Маноловъ, Христо Мариновъ, Йосифъ Марулевъ, Тончо Мечкарски, Петъръ Миновъ, Генко Митовъ, Константинъ Муравиевъ, Кара-Али Мустафовъ, Владимиръ Начевъ, Тодоръ Димовъ Некезовъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Никола Борисовъ, Иванъ х. Николовъ, Стоянъ Омарчевски, Малинъ Паневъ, Кръстю Пастуховъ, Иванъ Петровъ, Георги Пачевъ, Александъръ Радоловъ, Христо Рашковъ, Григоръ Реджовъ, Янко Сакъзовъ, Георги Семерджиевъ, Пандо Сидовъ, Георги Симеоновъ, Кирилъ Славовъ, д-ръ Константинъ Станишевъ, Недѣлчо Топаловъ, Александъръ Хитриловъ, Кръстю Цвѣтковъ, Цвѣтко Ив. Цвѣтковъ, Петъръ Цуцмановъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Димитъръ Яневъ, Сотиръ Яневъ и Иванъ п. Янчевъ)

Съобщавамъ, че бюрото на Събранието е разрешило отпущъ на следнитъ народни представители:

На г. Антонъ Ченгелиевъ — 3 дни;

На г. Никола Стамболиевъ — 4 дни;

На г. Иванъ Казанджиевъ — 1 день;

На г. Иванъ х. Николовъ — 1 день;

На г. Тодоръ Димовъ Некезовъ — 1 день и

На г. Георги Желѣзковъ — 2 дни.

Народниятъ представител г. Савчо Ивановъ моли да му се разреши 4 дни отпущъ. Досега се е ползувалъ съ 26 дни отпущъ. Които съ съгласни да му се разреши исканиятъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Постѣпили сж:

Отъ Министерството на финанситъ — законопроектъ за оставяне въ сила и действие презъ месецитъ априль и май 1928 г. на законитъ за бюджетитъ и бюджетитъ на държавата и на фондоветъ за 1927/1928 финансова година. (Вж. прил. Т. I, № 76)

Законодателно предложение за измѣнение на чл. 207 отъ закона за устройството на сѣдилищата, публикуванъ въ бр. 226 на „Държавенъ вестникъ“ отъ 2 януарий 1926 г. (Вж. прил. Т. I, № 77)

Вносител на предложението сж народнитъ представители г. г. Стойчо Мошановъ, Тодоръ Кожухаровъ и Борисъ

Димевъ. Предложението е подписано отъ нужното число народни представители.

Постѣпило е законодателно предложение за измѣнение чл. 94 отъ закона за подобрене земеделското производство и опазване полскитъ имоти. (Вж. прил. Т. I, № 78)

Вносител на предложението сж народнитъ представители г. г. Желю Тончевъ и Георги Енчевъ. Предложението е подписано отъ нужното число народни представители.

Ще се отпечататъ и ще ви се раздадатъ.

Пристапваме къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е: продължение разискванията по първото четене на законопроекта за гражданското сждопроизводство.

Има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Г. г. народни представители! Преди всичко, дължа да изкажа моята благодарностъ на ония отъ васъ, които взеха думата по законопроекта и направиха своитъ критически бележки по него. Много отъ тѣзи бележки бѣха ценни, важни и тѣ непременно ще бждатъ взети подъ внимание отъ комисията, дето ще се разискватъ всички ония въпроси, съмнения и недоразумения, които тия критически бележки предизвикаха. Трѣбва, обаче, да кажа, че нѣкои отъ направенитъ критически бележки бѣха, споредъ мене, неоснователни. Тѣ се дължеха или на недостатъчно проучване на законопроекта въ неговата цѣлостъ, или на криво тълкуване наредбитъ на законопроекта, или пъкъ на обстоятелството, че при критиката на законопроекта се изхождаше отъ едно едностранчиво гледище. Ораторитъ, които направиха тия, споредъ мене, неоснователни бележки, изхождаха отъ предположението, че единичката цѣль на законопроекта е, да се даде бързо правосѣдие, и отъ това гледище критикуваха наредбитъ, които сж предвидени въ законопроекта, не за да ускориятъ правосѣдието, а за да гарантиратъ добро правосѣдие.

Азъ бѣхъ принуденъ на нѣколко пѣти да прекъсвамъ ораторитъ и да имъ обръщамъ вниманието върху това, че законопроектътъ нѣма за цѣль да даде непременно на всѣка цена бързо правосѣдие, а напротивъ той има за цѣль да създаде условия за добро и бързо правосѣдие. Тукъ имаме да примиряваме два принципа, и кога то тия два принципа сж въ колизия, азъ винаги съмъ предпочиталъ доброто качество на правосѣдието предъ неговата бързина. И много естествено е, че въ законопроекта вие ще намерите много наредби, които, ако се разглеждатъ само отъ гледна точка на бързината на правосѣдието, не ще да могатъ да издържатъ критика; но като вземете предъ видъ, че тѣ сж продиктувани отъ желанието да се създадатъ условия за добро правосѣдие, вие не можете да не признаете тѣхната умѣстностъ и полезностъ. Предъ видъ на това, че по принципъ всички изказали се оратори одобриха законопроекта, азъ не ще отнема дълго вашето внимание. Споредъ мене, ще бжде излишно и неумѣстно да отговарямъ на всички критически бележки, които се направиха по законопроекта,

тъй като много от тях, може да се каже по-голямата част от тях, се отнасяха до отделни наредби на законопроект, а разискванията по тия отделни наредби ще тръбват да станат в комисията по Министерството на правосъдието и тук, в пленума, при второто четене на законопроект.

Азъ ще се спра само върху ония критически бележки, които се отнасяха до по-общитъ, до по-основнитъ положения на законопроект.

Но преди да премина към разглеждането на тия критически бележки и да дамъ моитъ обяснения по тях, дължа да отхвърля упрѣка, който ми се направи относно това, че азъ като че ли от лична амбиция, от нѣкаква си суетност съмъ решилъ да ви занимамъ съ единъ свършено новъ законопроектъ за гражданското съдопроизводство — нѣщо, което било свършено излишно. Даже нѣкои отидоха дотамъ, че заявиха, какво даже и измѣнения и допълнения на действующия законъ за гражданското съдопроизводство сѫ излишни, и че ако нѣщо трѣбва да се направи, то най-много може да се състои въ това — да се премахнатъ всички измѣнения и допълнения на законъ за гражданското съдопроизводство, които се направиха въ 1922 г., за да се върнемъ къмъ положението на законъ за гражданското съдопроизводство преди тази година. Тоя упрѣкъ азъ трѣбва да отхвърля като свършено неоснователенъ.

Г. г. народни представители! Азъ пристѣпихъ къмъ изработването на новия законопроектъ за гражданското съдопроизводство следъ като взехъ предъ видъ, че още следъ войната у насъ се започнаха разисквания и се изказаха и въ печата и въ събрания мнения, че съ огледъ на новосъздаденитъ условия въ нашата страна, съ огледъ на новитъ нужди и интереси на обществения и стопански животъ въ нашата страна, ще трѣбва да се предприематъ известни измѣнения въ закона за гражданската процедура. Продуктъ на това искане, на това желание бѣха и измѣненията на тоя законъ въ 1922 г.

Противъ тия измѣнения, обаче, още отъ самото имъ прокарване, започна една остра критика. Въ много отношения тия измѣнения се намѣриха несполучливи, даже вредни. И още отъ тогава и въ печата и въ събрания, па и въ Събора на българскитъ правници се изказваха компетентни мнения, че създаденото положение съ измѣненията на закона за гражданското съдопроизводство въ 1922 г. не е задоволително и че се налагатъ нови реформи, нови измѣнения и допълнения на нашия граждански процесуаленъ законъ.

Ето защо, още когато поехъ поста министъръ на правосъдието, заявихъ, че една отъ моитъ задачи ще бѣде тая, да предприема една основна и широка ревизия на законъ за гражданското съдопроизводство, за да се нагоди той къмъ новитъ стопански и обществени условия на страната, да отговаря на новитъ нужди, създадени следъ онова тежко положение, въ което нашата страна се намѣри следъ злополучнитъ войни, които водѣ въ продължение на нѣколко години.

Отъ тогава се почнаха моитъ проучвания за измѣненията и допълненията, които трѣбваше да се направятъ въ закона за гражданското съдопроизводство. И като резултатъ на една и половина годишна упорита систематична, внимателна и предпазлива моя, а също и на моитъ помощници работа, се яви законопроектътъ, който ви е представенъ на разглеждане и одобрение.

Не така съ лека ръка се е пристѣпило къмъ измѣняването на едни съществуващи вече наредби. Въпроситъ сѫ били обмисляни отъ всички страни, вземено е предъ видъ всичко, каквото може да се каже за и противъ. Съ това не искамъ да кажа, че законопроектътъ, който ви представявамъ, е свършенъ, безъ недостатѣци и безъ непълноти. Напротивъ, като всѣко човѣшко дѣло и това дѣло си има своитъ несвършенства, своитъ недостатѣци, които сега тукъ, съ общи усилия ще трѣбва да се поправятъ, а непълнотитъ да се попълнятъ, за да може Народното събрание да издаде единъ сравнително свършенъ, добъръ законъ, който да може да послужи като една здрава и трайна основа за нашето гражданско правораздаване.

Поставя се въпросътъ: реформата, която се налагаще въ нашата гражданска процедура, въ каква форма трѣбваше да се извърши: дали въ формата на единъ законъ за измѣнение и допълнение на действующия досега законъ за гражданското съдопроизводство или въ формата на единъ новъ законъ?

Отначало и азъ смѣтахъ, че реформата трѣбва да се извърши въ формата на единъ законъ за измѣнение и допълнение на сега действующия граждански процесуаленъ законъ. Но, г. г. народни представители, когато въ резултатъ на прегледа на действующия законъ азъ видѣхъ, че свършено малко число членове отъ действующия законъ ще останатъ незасегнати; когато видѣхъ, че къмъ праздинитъ, които съществуватъ въ сега действующия законъ, ще се прибавятъ още доста много такива праздини, азъ се запитахъ: има ли смисълъ къмъ 20-ти измѣнения на досега действующия законъ да се прибави и 21-то измѣнение, съ това неусудство, и съ това да се даде поводъ за една нова практика на Върховния касационенъ съдъ къмъ всички други досегашни негови практики? Защото не трѣбва да забравяте бележката, която направи уважаемиятъ илѣвенски народенъ представителъ г. д-ръ Думановъ, че нѣма законъ, по който да съществуватъ толкова много противоречиви решения на Върховния касационенъ съдъ, както по закона за гражданското съдопроизводство. А на какво се дължи това обстоятелство? То се дължи на тия постоянни измѣнения, които сѫ правени досега въ този законъ. Днесъ когато цитирате едно касационно решение по нѣкой членъ отъ закона за гражданското съдопроизводство, вие ще трѣбвате винаги да правите справка за коя редакция на този членъ се касае това решение, тъй като дадениятъ членъ може би е измѣняванъ нѣколко пѣти.

Поради всичко това азъ се запитахъ: не ще ли бѣде по-добре законътъ за гражданското съдопроизводство да се подложи на една основа, внимателна, обстоятелствена ревизия, и като се запази всичко здраво и изпитано въ него да се изработи единъ новъ законъ за гражданското съдопроизводство, който да се подложи на едно основно проучване, и на който да се даде такава форма и такава съдържание, че да можемъ да създадемъ за нашето гражданско правораздаване единъ процесуаленъ законъ, който да остане неизмѣненъ поне въ продължение на нѣколко десетѣ години, както това е въ другитъ страни. Разбира се, че въз основа единъ такъвъ новъ законъ за гражданското съдопроизводство ще се създаде и една единна постоянна касационна практика.

Така поставенъ въпросътъ, азъ смѣтамъ, че който и да би билъ на моето мѣсто, не можеше да му даде друго решение, освенъ онова, което азъ му дадохъ.

Но освенъ посоченитъ имаше още и други мотиви за изработване на единъ новъ законъ за гражданското съдопроизводство.

При основното проучване на сега действующия законъ за гражданското съдопроизводство азъ се натъкнахъ на обстоятелството, че маса материи сѫ поставени не тамъ, гдето по тяхното същество трѣбва да бѣде мѣстото имъ; че има материи отъ различно естество, които сѫ смѣсени и уредени въ една и съща глава въ закона по единъ невъзможенъ отъ систематическа гледна точка начинъ. Вземете, наприкладъ, главата за отмѣна на окончателнитъ решения. Въ тази глава сѫ уредени две свършено различни по своето естество материи: първо отмѣната на окончателнитъ решения по касационенъ редъ, и второ, отмѣната на вѣзлитъ въ законна сила решения по реда на прегледа — материи свършено различни. И ако видите какъ сѫ уредени тѣ въ тая глава, ще се съгласите, че това е направено по единъ нетърпимъ отъ систематическо гледище начинъ.

Вижте сега какъ тѣзи материи сѫ преразпредѣлени, прегрупуирани въ новия законопроектъ, не може да не признаете, че това прегрупиране внася яснотъ, прегледностъ и системностъ.

Друга една материя, на която мѣстото не е тамъ, гдето се намира въ сега действующия законъ, е материята по „Влизането на съдебнитъ решения въ законна сила и по издаването на изпълнителни листове“. Свършено неправилно тази материя е поставена въ изпълнителното производство, когато мѣстото ѝ не е тамъ. Даже и г. Абрашевъ, който смѣта, че направенитъ въ законопроектъ прегрупирувания не сѫ сполучливи, и той е принуденъ да признае, че мѣстото на тая материя не е въ оная частъ на закона, въ която се урежда изпълнителното производство, а е въ оная частъ, въ която се урежда материята за издаване и обжалване на решенията, именно тамъ, където азъ съмъ я поставилъ.

Също така друга една материя, мѣстото на която не е тамъ, гдето се намира въ сега действующия законъ, е материята по „Опредѣляне количеството на дохода и по даването на смѣтка“. И тази материя е отнесена въ частъта за изпълнителното производство, когато нейното мѣсто не

е тамъ, а е въ оная частъ на закона, въ която сѣ помѣстени „Разнитѣ производства“. Опредѣлянето количеството на дохода и даването на смѣтка сѣ сѣщо така особени производства, каквито сѣ и разнитѣ други производства, помѣстени въ казаната частъ на закона.

Истинна, г. Абрашевъ смѣта, че мѣстото на казанитѣ материи е въ частта за изпълнителното производство, защото опредѣлянето количеството на дохода и даването на смѣтка били единъ видъ изпълнително производство. Азъ бихъ искалъ да зная, какъ тукъ може да се говори за изпълнително производство, когато въ несочинитѣ производства не се мѣрва даже сѣнката на сѣдната-изпълнителъ и когато нѣлото производство както по опредѣленото количество на дохода, тъй и по даването на смѣтка става отъ началото до края предъ окръжния съдъ.

Има да говоря, г. г. народни представители, за другитѣ отѣбани прегрупирации на материята, които сѣмъ направилъ отъ гледища точка на систематиката. Относно направенитѣ въ законопроектъ размѣствания и прегрупирации на материята, ще си позволя да ви процитирамъ мнѣнието на единъ юристъ, г. Наумъ Христовъ, изказано въ една статия напечатана въ последния брой на „Сѣдийски вѣстникъ“. Г. Христовъ пише: (Чете) „Едно отъ най-главнитѣ достойнства на новия законопроектъ за гражданското сѣдо-производство предъ сегашедействащия законъ е неговата по-свършенна систематика. Материятъ сѣмъ разпредѣлени и подраздѣлени споредъ тѣхната вътрешна сѣщностъ; всичко е отнесено и поставено на по-подходяща мѣсто. Въ резултатъ имаме пълна прегледностъ на съдържанието и голѣма икономия на законодателни текстове. Достигната е по-голяма пълнота съ по-малко сѣрѣства.“

„Такива общи прегрупирации и размѣствания на текстовеѣ истинна затрудняватъ правницитѣ, които сѣмъ свикнали съ нумерацията на членовеѣ и сѣ системата на единъ старъ законъ и сѣмъ нагледни своята мисль съ стария редъ... Но когато се предприематъ голѣми и основни измѣнения и допълнения на единъ старъ законъ, може при най-малко неудобства да се измѣни и редътъ на текстовеѣ въ него за да се постигне една разумна системностъ. Сегашниятъ случай съ закона за гражданското сѣдопроизводство е точно такъвъ и затова безъ съжаление можемъ да се простимъ съ навикитѣ си и да одобримъ предприетата реформа въ тази посока, защото ще ни донесе нѣщо по-ценно, което ще възмезди жертвата.“

Другъ единъ упрѣкъ, който се направи, бѣше този, че азъ сѣмъ се опиталъ да дамъ нова терминология и да подобра езика на сегашедействащия законъ. Този мой опитъ се смѣта отъ г. Абрашева като нѣкакво посѣгательство върху историческото минало, толкова по-осѣдително днесъ, когато ще празнуваме 50-годишнината отъ нашето освобождение.

Г. г. народни представители! Ако единичката целъ на законопроектъ бѣше да поправи, съ огледъ на днешната българска речъ, ония често пѣти несполосни изрази и текстове, които се срѣщатъ въ стария законъ — азъ ще ви посоча нѣкои отъ тѣхъ — можехъ да бѣда упрѣкнатъ въ желание за едно новаторство, което може би доиѣкжде да има своето осъзнание, което не може да оправдае създаването на новъ законъ. Обаче, когато предстои една основна и широка реформа на единъ действащъ законъ, който между другото съдържа и маса изрази, които сѣмъ чужди на днешната българска речъ, — азъ ще ви посоча примѣри — голѣма грѣшка ще извърши оная, който предприема тази основна и широка реформа на закона, ако остави неизмѣненни тѣзи чужди на езика ни думи и тѣзи несполосни текстове.

Ще ви посоча само нѣкои отъ тѣзи изрази и текстове, за да решите сами, дали тѣ можеха и трѣбваше и заная предъ да останатъ въ единъ български законъ.

Въ чл. чл. 1, 2 и 3 отъ стария законъ се говори за „правителствени учреждения“. Ще се съгласите, г. г. народни представители, че този терминъ „правителствени учреждения“, неправилно употребѣнъ въ сѣмъ „административни учреждения“, не може и не трѣбва да остане. По-нататѣкъ, имаме доста често употребѣна думата „обязанъ“ — единъ русизъмъ — който се търпи, но ние имаме наша българска дума длѣженъ. Защо сега, когато и безъ това се прави една широка и основна реформа, да не се замѣни и тази дума? Но ако бѣше само тя, можеше да остане, има обаче цѣла редица такива думи.

Въ чл. 104 се говори за „просба“, когато имаме българската дума „молба“; въ сѣмъ членъ се говори за „мировъ участѣкъ“ — пакъ една безсмислица.

Въ чл. 270, п. 3 се говори за „обязателства“, когато имаме български терминъ „длѣзѣжия“.

Въ чл. 291 се говори за „изпитъ на свидетелитѣ“, когато ние правимъ „разпитъ на свидетелитѣ“.

Въ чл. 363, алинея втора, се говори за „норма на клетвата“, когато трѣбва да се каже „формулата на клетвата“.

Въ чл. 364 се говори за „взаимнописането“ и особено се употребява тамъ думата „приставникъ“, която азъ бихъ желалъ ние да разтѣлкувате, какво значи на български езикъ.

Въ чл. 379 се говори за „контър-актоветѣ“, когато ние бихме могли, като нѣмаме специална дума въ случая, да изразимъ сѣщото понятие по другъ начинъ — както е направено това въ новия законопроектъ.

Въ чл. 413, п. 6 се употребява думата „подлинсѣ“, когато имаме хубавата българска дума „истински“.

Въ чл. 486 и 490 се говори за „сличаване“ и за „сличае-митѣ актове“, когато имаме българскитѣ думи „сравняване“ и „сравняемитѣ актове“.

Въ чл. 488 се говори „за всичкитѣ забележени на акта прениски“, когато се е искало да се каже „прибавки“.

Въ чл. 502 се говори за „подложенъ документъ“. Въ течение на десетки години ние говоримъ за „подложенъ документъ“. Обаче въ българската речъ ние знаете, какво се разбира подъ „подложенъ“. За това понятие ние имаме българската дума „подправенъ“.

Въ чл. 563 се казва: „По ходатайство на една отъ странитѣ“, вмѣсто да се каже: по молба на една отъ странитѣ.

Въ чл. 512 се съдържа сѣдното несполосно изречение: (Чете) „Ако противната страна не се е явила въ деня, въ който сѣмъ се установили доказателствата“. Сѣмъ се установили доказателствата! Какъ може да остане неизмѣненъ този неправиленъ начинъ на изразяване?

Въ чл. 560 се говори за нѣкаква си „разрешителна статия“!

Въ чл. 573 се говори за „повѣстката“, вмѣсто за известие.

Въ чл. 626 се говори — пакъ единъ несполосенъ начинъ на изразяване — сѣдното: (Чете) „Да се възползува съ внесениѣ въ предишното производство признания и съ показанията на свидетелитѣ“. Какъ може и този неправиленъ начинъ на изразяване да остане неизмѣненъ?

Въ чл. 655 се говори за „подлинността“ на акта, когато на български казваме истинността на акта.

Въ чл. 664 — пакъ единъ начинъ на несполосно изразяване — се казва: (Чете) „Въ въззивната жалба трѣбва да е означено и обяснено: 1. Апелативниятъ съдъ, до който се адресува жалбата“. Ами че това е невъзможна българска речъ, това не може да се търпи, не може да се слуша, не може да се чете.

Въ чл. 665 се казва: (Чете) „При въззивната жалба се прилагатъ толкова преписи отъ нея, колкото сѣмъ лицата, противъ които се подава въззивитѣ“, когато е известно, че въззивъ се подава не противъ лица, а противъ издѣлено решение.

Въ чл. 770 се казва: (Чете) „На всѣка хартия, която се дава отъ сѣда на сѣдящитѣ се страни, се удря печатъ“!

Въ чл. 771 се говори за „искани хартии“!

Въ чл. 774 се казва: (Чете) „Членовеѣ на сѣдебнитѣ учреждения, когато се отреждатъ за въ чертата на града“ и пр.

Въ чл. 783 се съдържа сѣдната несполосно редактирана наредба: кой сѣмъ колко трѣбва да се натовари при възна-граждението за сѣдебнитѣ разноски по дѣло, въ което уча-ствуватъ неколко лица, се опредѣли отъ сѣда съразмѣрно съ количеството, което всѣки отъ тѣхъ е търсилъ“!

Въ чл. 784, г-да, се казва, че „държавнитѣ управления не се освобождаватъ отъ да възнаграждаватъ оправданата страна“! Това съ огледъ на българската речъ не е ли една безсмислица?

Въ чл. 785 се говори за „дѣло съ едно държавно управ-ление“!

Въ чл. 786 се говори за окръжни ковчежничества, как-вито у насъ вече не сѣществуватъ.

Въ чл. 789 се казва: (Чете) „Държавнитѣ управления се освобождаватъ отъ употребяване на гербови марки“!

Въ чл. чл. 797 и 798 се говори за „припознаване правото на сиромашия“! Така може да се изразява единъ селянинъ, който не знае да говори българска речъ.

Г. Марковъ (з. в): Не се знае, кой знае най-чистата бъл-гарска речъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Селянитѣ знаятъ най-чистата бъл-гарска речъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Между селското население има най-много неграмотни хора, затова вземамъ селянина за примѣръ.

Д. Гранчаровъ (з. в): Можехте да кажете „неграмотенъ“, а не „селянинъ“. Селянинъ говорятъ най-чисто български езикъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въ чл. 800 се говори за „принасяне на възвизна жалба“.

Въ чл. 801 се говори за нѣкакви си „присъствени мѣста“.

Въ чл. 857 се казва: (Чете) „Отъ правилото, означено въ горния членъ, се допушта взятие“. Каквото щете кажете, но тази дума не може да остане въ български езикъ.

С. Златевъ (з. в): Тя не е селска дума, тя е пакъ отъ васъ, ученитѣ хора, употребена.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въ чл. 873 се говори за „парничената цена“!

Въ чл. 911 се казва: (Чете) „Обявленията се залеятъ на полицейскитѣ кѣнии“!

Въ чл. 952 се говори за „правителствено мѣсто“.

Г-да! Азъ бихъ могълъ тия цитати да ги увелича още, но и само тѣзи сѣ достатъчни, за да се разбере, че трѣбваше да се направятъ и съответното измѣнение и въ езика, въ терминологията на стария законъ, за да ги нагодимъ къмъ съвременната българска речъ.

Не казвамъ, че всички нововъведения, всички замѣнения на старитѣ думи сѣ нови сѣ сполучливи. Може би да сѣ направени нѣкои грѣшки. Ако има такива, тѣ ще се поправятъ въ комисията, следъ като се чуятъ и други мнения.

Трѣбва да дамъ пояснение за употребяването на думитѣ „споръ“ и „препирня“ въ законопроекта. Думата „споръ“ се употребява въ законопроекта въ случаитѣ, когато странитѣ спорятъ по предмета на иска, по самото същество на дѣлото, а думата „препирня“ се употребява въ законопроекта въ случаитѣ, когато странитѣ спорятъ по въпроси отдѣлно отъ съществото на дѣлото, значи по въпроси, които се разрешаватъ по реда на частното производство. Въ последнитѣ случаи стариятъ законъ употребява руската дума „пререкание“. Въ проекта тази дума се замѣня съ думата „препирня“. Това се прави за да се внесе единство въ терминологията на законопроекта, тъй като за едно и също понятие въ стария законъ се употребяватъ думитѣ: „препирня“, „споръ“ и „разпра“ (чл. 1226 и посл.). Въ всѣки законъ, обаче, трѣбва да има единство на езика и за едно и също понятие не би трѣбвало да се употребяватъ различни думи.

Но прави се възражението, че думата „споръ“ въ употребения въ законопроекта смисълъ била руска дума и че въ нашия езикъ тази дума имала друго значение. Не трѣбва, обаче, да се забравя, че известни чужди думи сѣ до такава степенъ побългарени, че не възбуждатъ никакво съмнение относно смисъла, въ който сѣ употребени въ даденъ случай. Една отъ тѣзи думи е и думата „споръ“. При това трѣбва да се прибави и обстоятелството, че ние нѣма сѣ какви думи да замѣнимъ прилагателнитѣ „споренъ“ и „безспоренъ“. Г. Никовъ се опита да замѣни думата „споренъ“ съ „приспирнатенъ“, но, за съжаление, тази дума не можа да си пробие пътъ и ние пакъ си оставаме да си служимъ съ думитѣ „споренъ“ и „безспоренъ“, а щомъ като имаме „споренъ“ и „безспоренъ“, ще имаме и думата „споръ“ въ оня другъ смисълъ, въ който тя се употребява както въ стария законъ, тъй и въ законопроекта, а също и въ ежедневиия говоръ на нашия народъ. Нищо чудно нѣма въ това, че една и съща дума, употребена въ различни случаи, има различни значения.

Това имахъ да кажа, г. г. народни представители, по терминологията и езика на законопроекта.

И тукъ не мога да се въздържа да не процитирамъ мнението на г. Наумъ Христовъ по тази страна на законопроекта, изказано въ посочената негова статия, защото считамъ, че той правилно е схваналъ съображенията, отъ които сѣмъ изхождалъ при въпроснитѣ измѣнения на езика и терминологията на стария законъ и правилно е преценилъ нуждата отъ тѣзи измѣнения. (Чете) „Езикътъ въ законопроекта, лише г. Христовъ, е по-точенъ и по-чистъ. Много чужди думи сѣ умело замѣнени съ наши, български. Би могло дори още нѣщо да се направи въ тази посока. Думитѣ „пунктъ“, „считамъ“, „большинство“ и пр. биха могли да отстъпятъ мѣстото си на „точка“, „смѣ-

тамъ“, „мнозинство“ и пр. Не искамъ да кажа, че езикътъ въ единъ законъ, който има вече животъ, може произволно и произволено да се измѣня. Тукъ нѣма мѣсто за капризи и маниерностъ, защото законътъ, преди всичко, трѣбва да бѣде понятенъ. Въ всѣки законъ, както и въ всѣка специална областъ на живота, трѣбва да различаваме така нареченитѣ технически думи отъ другитѣ думи въ езика. Тѣзи последнитѣ не сѣ постоянни, защото езикътъ не стои неподвиженъ и мъртавъ, а се подмладява и мѣни непрекъснато. Техническитѣ думи по-упорито запазватъ мѣстата, които веднѣжъ сѣ заели. Но и тѣ не сѣ вѣчни. Вѣчно се свежда къмъ това — и то е главното, г-да, — дали новата дума е по-близка до духа на езика, дали по-точно изразява понятието, за което е употребена, дали е по-звучна, по-ярка и пр. Не е въпросъ за старо или ново, а за сполучливо или не“. Отъ тази именно гледна точка би трѣбвало да се разглежда както езикътъ на сегашедейващия законъ, така и езикътъ на законопроекта, който азъ ви предлагамъ, за да се види, дали ония измѣнения, които сѣ направени въ тази посока, сѣ сполучливи и наложителни, или и тѣ трѣбва да се поправятъ, като се замѣнятъ съ още по-сполучливи, и дали нѣма още нѣщо, което трѣбва да се допълни въ сѣщата посока.

Следъ тия предварителни бележки, г. г. народни представители, позволете ми да мина къмъ разглеждането на ония критически бележки, които се направиха по основнитѣ положения на законопроекта.

Преди да сторя това, обаче, трѣбва да отговоря още и на упѣрка, че не съмъ билъ далъ достатъчна гласностъ на законопроекта, че не съмъ далъ възможностъ да се изкаже по него достатъчно широко общественото мнение, особено пъкъ да си кажатъ мнението компетентнитѣ лица.

Азъ трѣбва да отхвърля и този упѣкъ като неоснователенъ. Вѣрно сѣ, както това се изнесе отъ г. Янузовъ, че азъ имахъ намѣрение, преди да внеса законопроекта въ Народното събрание, да го изпратя на всички наши повидни правници, на всички сѣдилища и на всички адвокатски съвети въ страната, за да кажатъ мнението си по него. По независящи, обаче, отъ мене причини, окончателното изготвяване на законопроекта закъсъ; азъ можахъ да го внеса въ Камарата едва на 7 февруарий. А пъкъ азъ държахъ непремѣнно да внеса законопроекта въ тая сесия на Народното събрание, защото той бѣше обявенъ въ тронното слово и не искахъ нито азъ, нито правителството да бѣдемъ изложени на упѣрка, че въ тронното слово сме посочили вънасянето на законопроекта за гражданското съдопроизводство, а таквъ не сме внесли.

Второ съображение, което ме накара да внеса въ Народното събрание законопроекта и едновременно съ неговото вънасяне да го разпратя на всички видни правници, на всички сѣдилища и на всички адвокатски съвети, за да си кажатъ мнението, бѣше и това, че азъ нѣмахъ намѣрение, па и нѣмамъ намѣрение да бързамъ съ окончателното приемане на законопроекта. Това се вижда и отъ обстоятелството, че законопроектътъ е внесенъ на 7 февруарий и отъ 7 февруарий до днесъ още стои, ето вече месецъ и половина, на дневенъ редъ. И, следъ като бѣде приетъ законопроектътъ на първо четене, той ще отиде въ комисията, дето месеци наредъ ще бѣде разглежданъ, поправянъ, преработванъ, защото колосална работа е да се проучатъ и основно прегледатъ 1040 члена. Презъ туй време всички компетентни лица у насъ, които биха пожелали да кажатъ мнението си по законопроекта, ще иматъ възможностъ да направятъ това и тѣхното мнение ще бѣде взето подъ внимание отъ комисията. Азъ считамъ, че е по-умѣстно тѣхното мнение да бѣде взето подъ внимание отъ парламентарната комисия по Министерството на правосъдието, а не отъ комисията при Министерството на правосъдието, която взе участие въ изработването на законопроекта, защото, както азъ, тъй и членовѣтъ на тази комисия, вече имаме установени мнения и поради това не е изключена опасността да се отнесемъ съ известна предубеденостъ къмъ изказанитѣ отъ други лица мнения. Нека тия мнения се преценятъ отъ парламентарната комисия, която не е взела участие въ изработването на законопроекта. Тя по-обективно и по-правилно ще може да прецени всички опѣзи бележки, които биха се направили по законопроекта.

Сега на въпроситѣ, за които собствено взехъ думата.

Критиката, която се направи на законопроекта, се отнасяше на първо мѣсто до измѣняване подсъдността на мировия сѣдия. Споредъ законопроекта, искове до 1.000 л., лични и вещи, сѣ изключение на исковетѣ за недвижими имоти и за сервитути, сѣ подсъдни на мировия сѣдия.

който ги решава окончателно и решенията му по тях не подлежат на никакво обжалване. Според досега действащия закон, мировият съдия решава по същия начин иски, лични и вещни, само до 300 л. Исковите, лични и вещни, до 3.000 л., според законопроекта, се разглеждат и решават от мировия съдия като първа инстанция и решенията му по тези иски подлежат на апелативно обжалване пред окръжните съдилища. Въззивните решения на тези последните, обаче, по същия дъла, не подлежат на касационно обжалване. Според досега действащия закон, напротив, исковите до 2.000 л. се разглеждат от мировия съдия като първа и единствена инстанция и решенията му по тези дъла подлежат само на касационно обжалване пред апелативните съдилища. И, най-сетне, исковите, лични и вещни, до 20.000 л., а не до 10.000 л., както е според досега действащия закон, стават подсъдни на мировия съдия като първа инстанция и решенията му по тези дъла подлежат на обжалване по апелативен ред пред окръжните съдилища, а въззивните решения на тези последните подлежат на касационно обжалване пред Върховния касационен съд.

Какви възражения се направиха против тези прокарани в законопроекта измънения?

Първо, намира се, че даването право на мировия съдия да се произнася окончателно по дъла с цена на иска до 1.000 л., като решенията му по тези дъла не подлежат на никакво обжалване, ще бъде опасно за интересите на страните.

Кои са нашите съображения, за да направим това измънение? Едно от тези съображения се заключава в това, уважаеми г. г. народни представители, че, според закона за селско-общинските съдилища от 1922 г., който не е отменен, обаче който ще трябва да се счита, че се отменя от новия закон за гражданското съдопроизводство, тези съдилища — съставът на които е известен — разглеждат и решават лични иски, иски за нарушено владение и за повреди на полски имоти и предмети на земеделско стопанство до 1.000 л. включително. Решенията на тези съдилища по дъла с цена на иска от 300 до 1.000 л. подлежат на апелативно обжалване пред мировия съдия, който се произнася окончателно по тях. Пита се тогава, има ли някаква сериозна опасност, че интересите на страните ще пострадат, ако тези лични и вещни иски, с изключение на ония за собственост и за владение на недвижими имоти, биха се разрешавали окончателно направо от мировите съдии, подборът на които днес изобщо е много добър и ще става все по-добър и по-добър? Аз не виждам никаква опасност от това за интересите на страните, толкова повече, че сега, при обезценяването на българския лев, един вещен или личен иск за 1.000 л. не представлява такава важност, каквато представляваше преди падането на лева, когато мировите съдии решаваха окончателно дъла с цена на иска до 100 л., които днес се равняват на 2.700 л. кръгло. Да се допусне касационно обжалване по тези дъла пред апелативните съдилища, както е сега, то би значило да затрупаем тези съдилища с маловажни дъла, без особена полза за страните.

Против второто измънение, според което лични и вещни иски до 3.000 л. съд подсъдни на мировия съдия като първа инстанция и решенията му по тях подлежат на апелативно обжалване пред окръжните съдилища, а не само на касационно обжалване, както е според сега действащия закон, само че за иски до 2.000 л., аз не можах да чуя едно основателно възражение. Ще съобща кои са били моите мотиви, за да направя това измънение. Аз съмтам, че старото положение беше опасно за интересите на страните. Опасно е поради това, че мировият съдия може да направи грешки по съществото на дълото, че страните могат да пропуснат срокове, да не представят доказателствата си, да поставят на крива основа защитата си и въ всички тия и подобни на тях случаи те по никой начин не могат да си помогнат чрез обжалване на решението по касационен ред. Аз мисля, че интересите на страните ще бъдат много по-добре запазени, ако по тия вече не тий маловажни иски (от 1.000 до 3.000 л.) бихме предвидили една втора инстанция по същество, за да може един по-висок съд да се произнесе по съществото на дълото и по този начин да дадем възможност на страната, която е изгубила дълото, да се опита чрез представяне на нови доказателства и на нови доводи да защити интересите си, които тя смята, че неправилно са били оценени от първата инстанция. Спо-

ред мене, чрез две инстанции по същество по-добре се защитават интересите на страната по тия иски, отколкото чрез една инстанция по същество и една касационна инстанция.

Според законопроекта, обаче, по тези дъла не се допуска касационно обжалване на решенията. Против това измънение се обявява решително г. Абрашев. Как може, казва той, да лишавате страните от правото на касационно обжалване и къде съществува такава необходимост? Нито един модерен процесуален закон не предвижда такава необходимост. Ако беше допустимо това, другите напреднали страни не само щяха да освободят от касационно обжалване решенията на съдилищата по иски до 3.000 л., а щяха да предвидят това за иски до 50.000, 100.000 л. и повече. Безспорно, г. Абрашев е един от компетентните лица по гражданската процедура, но, изглежда, нему е останало неизвестно, че тъй като германският закон за гражданското съдопроизводство не допуска касационно обжалване по иски с цена не до 3.000 л., а до 4.000 германски марки. Аз ще ви процитирам самия параграф в германския процесуален закон, за да видите, че това, което говоря, е истина.

Н. Пждарев (д. сг): Г. Абрашев говори за славянски свѣтъ!

Министър д-р Т. Кулев: Параграф 545 от германския процесуален закон гласи така: (Чете) „Ревизия (сиреч касация, според нашата терминология) се допуска против решенията на апелативните съдилища, като въззивна инстанция“. Значи само против решенията на апелативните съдилища се допуска ревизия. (Продължава да чете): „Против решения, с които се разрешава заповѣдане, измѣняване или отмѣняване на арест или на временно нареждане, ревизия не се допуска“. Още по-интересна е наредбата на параграф 546: (Чете) „Въ спорове за имуществени претенции допустимостта на ревизията е обусловена от един размѣръ на иска не по-малко от 4.000 марки“. Това са златни марки; те се равняват днес на 133.000 л. кръгло.

П. Палиев (д. сг): Но то е по стария закон 4.000 марки, преди въвеждане на златната марка.

Министър д-р Т. Кулев: Ако е по стария закон, то значи, че се касае за старата германска марка, която е златна. Въ всеки случай, аз искам да изтъкна факта, че има въ свѣта граждански процесуален закон, и то гражданският процесуален закон на една такава модерна държава като Германия, който също не допуска касационно обжалване на известни решения, а допуска само две инстанции по същество.

Но какво се постига, уважаеми, г. г. народни представители, съ предвиденото въ законопроекта измънение? Съ това измънение освен че се гарантира по-добра защита на интересите на страните, но се освобождава и апелативният съд да решава по касационен ред посочения дъла. А пък вие чухте тук от г. г. народни представители адвокати, които са се явявали по такива дъла пред апелативните съдилища, да се твърди, че често пъти тези съдилища разглеждат тези дъла не по касационен ред, защото психологията на съдиите въ апелативните съдилища, постоянната им работа и манталитетът им правят тези съдии не тъй годни да решават тия дъла по касационен ред. Ето защо често пъти тези дъла се разглеждат там по същество и се връщат пак на мировия съдия да ги решава. Сега, като премахваме касационното обжалване по тези дъла, а заедно с това като премахваме и аномалията да имаме у нас наред с Върховния касационен съд и други касационни съдилища, ние въ същото време освобождаваме апелативните съдилища от един доста голѣм баласт, какъвто за тях представляваха дълата до 2.000 л., които постѣпваха у тях по касационен ред. Тия дъла, г. г. народни представители, образуват почти 1/3 от дълата въ мировите съдилища. Ако приемем, че само 10% от тия дъла отиват въ апелативните съдилища, то като имате пред вид, че годишните постѣпления въ мировите съдилища са към 400.000 дъла — 1/3 от тях са 130.000, а 10% правят 13.000 дъла — значи, са 13.000 дъла най-малко ще се освободят апелативните съдилища. По тоя начин ние ще можем отчасти да спомогнем за освобождаването на апелативните съдилища от оная претрупаност с дъла, от която те днес страдат.

Против третото измѣнение, което се прави въ законо-проекта, противъ увеличаването цената на исковетѣ, под-сѣдни на мировия сѣдия, отъ 10.000 л. на 20.000 л., се направи следното възражение: съ това измѣнение се дава право на мировия сѣдия, който обикновено е младъ и неопитенъ юристъ, да разрешава дѣла доста важни по раз-мѣра на иска си и съ това се излагатъ на известенъ рискъ, на известна опасностъ интереситѣ на странитѣ. Азъ призна-вамъ, че той аргументъ има известно значение. Той се из-тъкна и въ комисията, която прегледа законопроекта, но азъ не го взехъ подъ внимание по следнитѣ съображения.

Важността на едно дѣло, г-да, не зависи само отъ раз-мѣра на иска, а зависи главно отъ естеството, отъ рода на иска. И азъ се питамъ: ако позволяваме на мировия сѣдия да решава доста сложни процеси до 10.000 л., каква опас-ностъ ще има, ако му позволимъ да решава и процеси отъ сѣщия характеръ до 20.000 л.? Споредъ мене и 10.000 л. и 20.000 л. сѣд еднакво важни за страната, която поради не-правилно решение на дѣлото би ги загубила. И 10.000 л. не е малка стойностъ.

Б. Павловъ (д): На каквото основание мировиятъ сѣдия може да решава дѣла до 10.000 л., на сѣщото основание може да решава и до 20.000 л.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ако приемемъ, че миро-виятъ сѣдия поради своята неподготвеностъ не е спосо-бенъ да разрешава по-сложни и по-важни дѣла, тогава азъ бихъ далъ право на ония, които искатъ изобщо да се не дава право на мировия сѣдия да разглежда дѣла съ по-голъма цена на иска. Тогава азъ бихъ се съгласилъ да све-демъ подсѣдността на мировия сѣдия до възможния ми-нимумъ, както е въ Франция — напр., да не може да решава спорове по-голъми отъ 1.000 л. Но когато досега на миро-вия сѣдия сме давали право да решава дѣла отъ всевъз-моженъ характеръ, дори отъ най-сложенъ характеръ, съ цена на иска до 10.000 л., то е вече въпросъ на една отно-сительностъ. на една практичностъ, ако увеличимъ тоя раз-мѣръ до 20.000 л.

Н. Пждаревъ (д. сг): То е вече въпросъ на сѣдебна по-литика.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: При това, азъ трѣбва да изтъкна, че днесъ вече се прави единъ доста добъръ под-боръ на мировитѣ сѣдии. Азъ мога да кажа, че большин-ството отъ мировитѣ сѣдии сѣ вече опитни и добросъ-вѣстни сѣдии. Недейте забравя, че юриститѣ вече минаватъ единъ доста голѣмъ стажъ, че споредъ новия законъ за устройството на сѣдилищата тѣ преминаватъ презъ едно доста ситно решето, за да добиятъ право на адвокатство, а особено да добиятъ правото да станатъ сѣдии. При този подборъ, който се прави сега на мировитѣ сѣдии и при оня бързъ и строгъ административенъ контролъ, който упражнява Министерството на правосѣдието и който дава своитѣ ефикасни резултати, азъ смѣтамъ, че нѣма да се изложатъ на сериозна опасностъ интереситѣ на странитѣ, ако увеличимъ размѣра на исковетѣ, подсѣдни на миро-витѣ сѣдии, до 20.000 л.

Кажете ми, г. г. народни представители, днесъ при спо-рове за недвижими имоти, решавани отъ мировитѣ сѣдѣ, цената на иска въ сѣщностъ каква е? 10.000 л. ли? Защо ще си правимъ илюзии?

Н. Пждаревъ (д. сг): Стотици хиляди лева.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ние досега търпѣхме не-нормалното положение, мировиятъ сѣдия да разрешава спорове за недвижими имоти на стойностъ не до 10.000 л., а до 100.000 л. и повече, . . .

Н. Пждаревъ (д. сг): 300.000 л.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: . . . и да ги решава понѣ-кога окончателно, понеже тия недвижими имоти иматъ оценки по емялчнитѣ регистри отъ 1910 г., които сѣ 30 и 40 пѣти по-низки отъ действителната имъ цена. Има спо-рове за стотици декари гори, и понеже декарътъ гора е оце-ненъ по 10 л., тѣ сѣ подсѣдни на мировия сѣдия. Когато раз-мѣрътъ на такъвъ единъ искъ не е по-голъмъ отъ 2.000 л., мировиятъ сѣдия го решава окончателно. Ако това положе-ние се търпѣше досега, бива ли тогава да се възражава про-тивъ увеличаването размѣра на подсѣднитѣ на мировитѣ сѣ-

дии искове до 20.000 л., щомъ се взематъ мѣрки, щото исковетѣ за недвижима собственостъ да не се разглеждатъ по контрабанденъ редъ отъ мировия сѣдия, въпрѣки го-лъмата стойностъ на имотитѣ? За таия целъ въ законо-проекта се дава право на заинтересованата страна да оспори цената на иска, а на мировия сѣдия се дава право (чл. 103 ал. 3) служебно да назначи едно или три вещи лица, за да се произнесатъ по цената на иска, когато тя е посочена твърде ниска и особено, когато това е направено съ целъ да се измѣни подсѣдността на дѣлото.

Н. Пждаревъ (д. сг): Когато странитѣ мълчатъ и прие-матъ мълчаливо мировиятъ сѣдия да имъ разреши спора, нѣма нужда отъ оценка на иска.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Мировиятъ сѣдия има право служебно да нареди да се направи оценка, щомъ цената на иска е посочена твърде ниска.

Н. Пждаревъ (д. сг): Правосѣдието нѣма нужда отъ това, щомъ странитѣ сѣ съгласни едно лице да имъ раз-реши спора. Тѣ могатъ да го направятъ арбитъръ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въпросътъ за материалната подсѣдностъ е отъ публиченъ редъ, тази подсѣдностъ не може да се измѣни по желанието на странитѣ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Не е нужно това. Мировитѣ сѣдии могатъ да разглеждатъ и по-голъми спорове, щомъ странитѣ имъ се довѣрватъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Знаете, че е догма въ граж-данския процесъ, материалната подсѣдностъ да не се из-мѣнява по желанието на странитѣ.

Б. Павловъ (д): Тѣкмо обратното е догма — това, което каза г. Пждаревъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Не може дѣлото да го на-правите подсѣдно на мировия сѣдия, когато размѣрътъ на иска е по-голъмъ отъ предвидения въ закона.

Б. Павловъ (д): Странитѣ не повдигатъ споръ за цената на иска. Ответникътъ приема цената такава, каквата е по-сочена отъ ищеца.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Имайки тѣкмо това предъ видъ, законопроектътъ въ чл. 106, алинея трета, дава право на сѣдния служебно да назначи вещи лица, за да се про-изнесатъ по цената на иска, за да се опредѣли правилно подсѣдността на дѣлото.

Противъ наредбата на чл. 106, обаче, се прави след-ното възражение: като се предвижда въ този членъ, че при споръ за цената на иска трѣбва да се назначаватъ вещи лица, не се ли създава съ това поводъ за забавяне разглеждането на дѣлото? Това възражение е съвсемъ не-основателно. Преди всичко не трѣбва да се забравя, че и по сегашния законъ при споръ за цената на иска се назначаватъ вещи лица. При това споредъ досега дей-ствуващия законъ оспорването на цената на иска може да бѣде направено въ първото по дѣлото заседание и, сле-дователно, ако този споръ не може да бѣде разрешенъ, освенъ чрезъ вещи лица, дѣлото ще трѣбва да се отложи. Споредъ законопроекта, напротивъ, оспорването на цената на иска по дѣла, които се гледатъ отъ окръжнитѣ сѣди-лица, може да се прави само въ отговора или най-късно въ допълнителния отговоръ и сѣдътъ е длъженъ въ раз-поредително заседание да се произнесе по него. Ако сѣ-дътъ не може възъ основа на обясненията на странитѣ, самъ да опредѣли цената на иска, тогава той назначава едно или три вещи лица, които се повикватъ въ първото по дѣлото заседание. Явно е, че при реда, който законо-проектътъ предвижда за процедурата предъ окръжнитѣ сѣдилища, никакво забавяне на дѣлото не може да има поради оспорването цената на иска, защото този въпросъ ще бѣде изчерпанъ още въ първото по дѣлото заседание, безъ да се отлага дѣлото. Но казва г. Павловъ: ако се разболѣе вещото лице? Разбира се, ако се разболѣе ве-щото лице, тогава и по стария законъ, и по законопроекта, дѣлото ще се отложи.

Б. Павловъ (д): Не казвамъ това. Азъ казвамъ: ако се поиска разпитъ на свидетели по делегация.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Сега говоримъ за вещитъ лица. Тъй, както е уреденъ въпросътъ въ законопроекта, никакво отлагане на дѣлата предъ окръжния съдъ нѣма да става, поради оспорване цената на иска. Какъ стои работата по дѣлата, подсъдени на мировия съдия? Понеже преписи за цената на иска може да се поддигне предъ мировия съдия въ първото по дѣлото заседание, тъй като тукъ нѣма писмена подготовка на дѣлата, то ако съдията не може въз основа на обясненията на странитъ самъ да опредѣли цената на иска, ще назначи вещь лице и дѣлото ще се отложи. Но това е така и споредъ сегашния законъ. Тъй че въ това отношение законопроектъ не създава никакво влошаване.

По възражението, което се прави въ връзка съ спороветъ за недвижими имоти и което се състои въ това, че митата по тѣзи искове ще се увеличатъ доста много, азъ ще се произнеса по-после, когато дойда да говоря за нововъвеждането на правосъдието. Тогава ще ви кажа, отъ какви съображения е предиктувано измѣненето, щото за-напредъ цената на исковетъ за недвижими имотъ да се опредѣли по действителната стойност на имота, и какъ смѣтамъ, че би могълъ да се уреди въпросътъ за митата по тѣзи искове, за да може да се даде едно облекчение на странитъ по дѣлото.

Другъ голъмъ принципиаленъ въпросъ, по който се на-правиха критически бележки, бѣше въпросътъ за писме-ната подготовка на дѣлото. Законопроектътъ предвижда двойна размѣна на книжа, като предварителна писмена подготовка на дѣлото. Тѣзи, които се изказаха по това нововъведение на законопроекта, изтъкнаха нѣколко въ-зражения. Всички почти, съ изключение на г. Даскаловъ, одобриха първата размѣна на книжа: искова молба и от-говоръ на исквата молба. Доста много отъ ораторитъ се изказаха противъ втората размѣна на книжа: допълнителна молба и допълнителенъ отговоръ.

Кон бѣха съображенията на ония, които се изказаха противъ втората размѣна на книжа? Главното съображение бѣше това, че при втората размѣна на книжа се създава, както затруднение за съда, така и забавяне хода на дѣ-лото. И това възражение, на първъ погледъ, може би пра-вилно и основателно, е неправилно и неоснователно отъ гледището на наредбитъ, които сѣ възприети въ законо-проекта. Допълнителната молба не е задължителна за ищеца. Ако ищецътъ не намира за нужно, вследствие отговора на ответника, да даде допълнителна молба, за да предяви нѣкое ново искане или да представи нови до-казательства, той нѣма да направи това. Напротивъ, ищецътъ, който е заинтересуванъ за бързото свършване на дѣлото, ще подаде допълнителна молба само тогава, когато отъ отговора на ответника види, че ще трѣбва да допълни своитъ доказателства, своитъ доводи или да предяви нѣкое ново искане. Тази допълнителна молба ще бѣде връчена вече по съдебния адресъ на ответника — това не трѣбва да се изпуща предъ видъ — значи, въ седалището на самия съдъ. Следователно, и връчването на допълнителната молба не може да причини забавяне на дѣлото.

Също и ответникътъ не е длъженъ да даде дополни-теленъ отговоръ. И той ще даде допълнителенъ отговоръ само тогава, когато поради допълнителната молба на ищеца намѣри за нужно да даде допълнителни обяснения или да представи допълнителни доказателства. Препишетъ отъ този отговоръ ще бѣде връченъ по съдебния адресъ на ищеца, значи, въ седалището на съда.

Отъ всичко това става ясно, че тази двойна размѣна на книжа при най-благоприятно стечение на обстоятел-ствата ще трае три — три и половина месеца, нека прие-мемъ че ще трае най-много четири месеца. Но, г. г. народни представители, ако ние поставимъ този резултатъ, че ще можемъ да насрочимъ едно дѣло три или четири месеца следъ неговото поставяне въ съда съ изгледи да бѣде то решено още въ първото по дѣлото заседание, както се цели съ тази двойна размѣна на книжа, кажете ми малка придобивка ли е това за странитъ и за правосъдието?

Б. Павловъ (д): Не е три месеца, шест месеца е. Два месеца е само срокътъ, съ който разполагатъ странитъ. Ами докато се върнатъ книгата?

Министър д-ръ Т. Кулевъ: При дневната уредба за връчването на книгата и при новитъ мѣрки, които пред-вижда законопроектъ, размѣната на книгата може да отнеме най-много четири месеца. Но ако тя ще ни гаран-тира възможността да свършимъ дѣлото въ първото по дѣлото заседание, това не е ли по-за предпочитане за стра-

нитъ и за правосъдието, отколкото да махнемъ допълни-телната размѣна на книжа, да направимъ възможно на-срочването на дѣлото по-рано, но при необходимостта за неговото отлагане въ първото по дѣлото заседание, защото тогава странитъ ще иматъ право да посочватъ нови доказателства? Кой редъ е за предпочитане, г. г. народни представители? Не е ли за предпочитане предвидениятъ въ законопроекта редъ, защото той дава възможностъ за по-бързо, а следователно и за по-евтино, а азъ ще добавя и за по-сигурно и по-добро правосъдие?

И, наистина, нима не се знае какъ днесъ се записватъ въ протокола на съдебното заседание устнитъ преписи предъ съдилищата, устнитъ изявления и искания на странитъ и каква сигурностъ представлява този протоколъ за странитъ или за съда, който ще иска да направи справка по него? И отъ малка полза ли ще бѣде за доброто правораздаване, съдътъ да има въ една точна, ясна, опредѣлена, фикса-рана писмена форма исканията на странитъ, доводитъ или възраженията имъ; и отъ малко значение ли ще бѣде за странитъ да сѣ сигурни, че нѣма да бѣдатъ изложени на ония рискове, на които сѣ изложени днесъ, поради кривото или непълно записване въ протокола на съдебното засе-дание тѣхнитъ изявления и искания?

Но възражава се: „При системата, която Вие сте въз-приели, допуцатъ, щото съдътъ въ разпоредително засе-дание да се произнася по допуцането на доказателствата. Тукъ е уязвителния пунктъ на Вашето нововъведение, тъй като“ — казва г. Павловъ — „въ разпоредителнитъ засе-дания днесъ въпроситъ се решаватъ отъ съдебнитъ кан-дидати, които сѣ неопитни. Следователно, тѣ ще се произ-насятъ и по единъ такъвъ важенъ въпросъ, какъвто е въ-просътъ за допускането на доказателствата“. Азъ не зная, дали тѣзи работи днесъ така ставатъ.

В. Кознички (нар. л): По-добре е да статъните по този въпросъ.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Нѣма нужда да отстап-вамъ сега, защото азъ съмъ отстъпилъ въ законопроекта. Азъ не мога да повтѣрвамъ, че днесъ всички въпроси се разрешаватъ въ разпоредителни заседания отъ съдебнитъ кандидати. Доколкото зная, разрешението на такива въпроси не имъ се въвежда. Но при писмеността, която се въ-вежда, когато исканията на странитъ ще бѣдатъ ясно и точно формулирани въ размѣненитъ между тѣхъ книжа, азъ не зная дали единъ съдия би се подписалъ направо подъ мнението на единъ съдебенъ кандидатъ по въпроса за допускането на доказателствата, безъ самъ да направи справка и да види, какво се иска и какво се допуца или отхвърли. При дневния контролъ отъ страна на Министе-рството на правосъдието, азъ не допуцамъ, че ще се на-мѣри съдия, който така леко би погледналъ на своя дългъ, когато ще се решава въпросътъ за допускане на доказател-ствата.

Но тукъ се изпуща изъ предъ видъ едно важно обстоя-телство. Изпуща се изъ предъ видъ, че въ законопроекта се съдържаатъ нови наредби, които въ значителна степенъ улесняватъ задачата на съда при разрешаването на въ-проса за допускане или отхвърляне на доказателства. Защото, ако е въпросъ за писменитъ доказателства, вие знаете много добре, че съдътъ обикновено допуска вси ки представени писмени доказателства, . . .

В. Кознички (нар. л): Не.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: . . . почти всички, освенъ, когато писменото доказателство се състои въ нѣкой доку-ментъ, за представянето на който ще трѣбва да стане от-лагане на дѣлото. Тогава съдътъ се произнася предвари-телно, дали този документъ ще има съществено значение за решаване на дѣлото, за да допусне отлагане на дѣлото за неговото представяне. Но обикновено всички писмени доказателства се допускатъ.

Какъ стои въпросътъ съ допуцането на другитъ до-казателства? Когато има споръ за цената на иска, съдътъ или ще го реши въз основа обясненията на странитъ, или ще назначи вещь лица — другъ изходъ нѣма.

Единичниятъ по-сложенъ въпросъ, който създава труд-ности на съда при допуцане на доказателства, това е въпросътъ за допуцане на свидетели. Обаче, азъ мисля, че съ новитъ наредби на законопроекта, които по-ясно и по-пълно опредѣлятъ случаетъ, въ които не се допус-катъ свидетелски показания, като доказателно срѣдство, доста се облекчава задачата на съда, когато ще има да решава въпроса за допускането на свидетели.

Б. Павловъ (д): Г. министре! Извинете, гдето Ви прекъсвамъ. Ако това Ви е аргументътъ, имате грѣшка. Тази разпоредба, за която говорите, е отъ материаленъ характеръ. Тя ще се прилага за договори, които сѫ сключени следъ влизането на Вашия проектъ въ сила, а като стане законъ, ще се прилага и за договори, които сѫ сключени по-рано.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ говоря за наредбата на чл. 175, п. 1, споредъ която не могатъ да се установяватъ сѫ свидетелски показания устни изявления, които сѫ противни на съдържащият се въ писменъ документъ волеизявления на странитѣ, или които отмѣняватъ или измѣняватъ тѣзи волеизявления.

Б. Павловъ (д): И сега бѣше така.

В. Кознички (нар. л): Г. министре! Г. Павловъ иска да каже следното. Понеже ще става голѣмъ споръ, кои доказателства да се допускатъ и кои не — напр. както казва г. Павловъ за установяване на договори до 2.000 л. — ако това стане въ съдебно заседание, правилно ще се допуснатъ, а ако стане въ разпоредително заседание, ще се допуснатъ грѣшки. Тамъ е мисълта на г. Павловъ. Желателно е всички доказателства да се опредѣлятъ въ първото по дѣлото заседание.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ и това имамъ предъ видъ. Ако приемемъ, че съдътъ въ разпоредителното заседание погрѣшно ще реши въпроса за допускането на доказателствата, законопроектътъ дава възможностъ въз основа на чл. 549, който съответствува на чл. 799 отъ действащия законъ, да прави грѣшката си. Вие знаете, че съдътъ винаги може да измѣни опредѣлението си поради очевидна грѣшка, или поради опущение. Следователно, щомъ съдътъ въ първото по дѣлото заседание отъ обяснениата на заинтересованата страна се убѣди, че е направилъ грѣшка по въпроса за допускане на доказателствата, той ще може да измѣни опредѣлението си. Но законопроектътъ създава и друга възможностъ за съда. Споредъ наредбата на ал. 2 на чл. 112 съдътъ може да постанови да остави разрешението на въпроса за допускането на доказателствата да стане въ първото по дѣлото заседание следъ изслушване на странитѣ. Обаче за да не става отлагане на дѣлото, за това заседание се призоваватъ свидетелитѣ и вещитѣ лица и, ако съдътъ ги допусне, на дѣлото се дава ходъ и то може да се реши въ същото заседание.

Ето защо азъ смѣтамъ, че съ писмената подготовка на дѣлата, както е предвидена въ законопроекта, въ връзка съ другитѣ наредби на законопроекта и въ връзка съ нововъдението, отнасящо се до задължителното приписване на исквата молба и на отговора отъ адвокатъ, сѫ взети всички предпазителни мѣрки, за да може да се гарантира на странитѣ една сигурна защита предъ съдилищата и едно добро и бързо правораздаване.

Направи се възражение и противъ оная наредба на законопроекта, споредъ която при въззивното обжалване на решенията на окръжния съдъ въззивникътъ е длъженъ да посочи въ въззивната си жалба новитѣ си доказателства, а въззиваемият е длъженъ въ своя отговоръ на въззивната жалба също да посочи своитѣ нови доказателства. Смѣта се, че ако се възприеме този редъ, странитѣ ще бѣдатъ изложени на риска често пѣти да не могатъ правилно да защитятъ своитѣ интереси предъ втората инстанция. Тукъ азъ съмъ длъженъ да призная, че този аргументъ има известно значение, известна сила. И азъ съмъ готовъ при обсъждането на този въпросъ въ комисията да отстъпя отъ становището, което съмъ възприелъ въ законопроекта. Мене ми иде на ума друго едно съображение, което не се изтъква отъ ораторитѣ, които се изказаха по законопроекта. Това съображение е следното. Често пѣти странитѣ могатъ да бѣдатъ подвеждени отъ криво решаване на дѣлата отъ първоинстанционния съдъ. Страната, която е загубила дѣлото, подава само една формална въззивна жалба, безъ да прави конкретни възражения, безъ да прави нови искания, увѣрена въ това, че въ апелативната инстанция ще спечели дѣлото, понеже въ първата инстанция съдътъ погрѣшно е решилъ дѣлото при наличността на даденитѣ доказателства. Възвиваемата страна, увѣрена въ сигурния изходъ на дѣлото, понеже въззивникътъ не прави никакви нови възражения и не представя никакви нови доказателства, не подава отговоръ и не представя нови доказателства. Когато се зопочне разглеждането на дѣлото въ апелативния съдъ,

тогава се разкрива, че окръжниятъ съдъ неправилно е решилъ дѣлото при наличността на събранитѣ отъ него доказателства. Обаче, страната, която е спечелила дѣлото въ първата инстанция, много късно узнава това и нѣма възможностъ да защити своя интересъ.

Съ огледъ на тази възможностъ, смѣтамъ, че би трѣбвало и би могло да се предвиди нѣщо, което да гарантира странитѣ отъ такива изненади. Би могло напр. да се възприеме същото, което е възприето за въззивното обжалване на решенията на мировитѣ съдилища, а именно и въ апелативния съдъ странитѣ да могатъ въ първото по дѣлото заседание да искатъ отлагане на дѣлото за представяне на нови доказателства, които сѫ тъй важни, че безъ тѣхъ не би могло да се издаде правилно решение по дѣлото. Обаче въ такъвъ случай, както е въ германската процедура, разсрочитѣ по отлагането на дѣлото трѣбва да останатъ въ тежестъ на страната, която е станала виновница за отлагане на дѣлото.

Възражения се направиха и противъ оная наредба на законопроекта, която предвижда задължителенъ докладъ по дѣлото. Ония, които се изказаха противъ този докладъ, смѣтаатъ, че той ще внесе бавностъ при разглеждането на дѣлата. Азъ смѣтамъ, че тѣкмо обратното ще стане. Задължителниятъ докладъ не само че нѣма да внесе бавностъ въ разглеждането на дѣлата, но напротивъ ще го ускори, и освенъ това ще гарантира правилното имъ разрешаване.

И наистина, г. г. народни представители, законопроектътъ не само постановява, че по дѣлото задължително трѣбва да се направи докладъ, но и опредѣля, какво трѣбва да съдържа този докладъ. Споредъ това, докладчикътъ ще трѣбва основно да проучи дѣлото и да направи единъ докладъ, съ който да осѣтли своитѣ колеги, които ще има да се произнасятъ по дѣлото, и да даде възможностъ на странитѣ да се увѣрятъ, че той правилно е схваналъ тѣхнитѣ искания, доводи и възражения. А това не може да не доведе къмъ съкращаване на времето при гледането на дѣлата. Защото, ако странитѣ се увѣрятъ, че докладчикътъ на дѣлото правилно е схваналъ тѣхнитѣ позиции, тѣ нѣма да си губятъ времето и да се излагатъ предъ съда да повтарятъ работи, които сѫ ясни и разбрани. И, наопаки, когато тѣ не сѫ сигурни, че докладчикътъ знае, че е прочелъ и изучилъ дѣлото, и че правилно е схваналъ исканията, доводитѣ и възраженията имъ, тогава всѣка страна ще се старае по-обстойно да изложи своитѣ доводи и възражения. А това е излишно губене на време. Съ това не се спестява времето на съда. Освенъ това останалитѣ два члена на съда, неосѣтлени предварително върху същността на дѣлото, не ще могатъ правилно да преценяватъ пренията на странитѣ, които ще излагатъ работитѣ отъ две противоположни гледища. И ако ще трѣбва да се решава нѣкой предварителенъ въпросъ, тѣ тепърва ще се освѣтляватъ по дѣлото, когато отидатъ въ съдебната зала. При подобни условия трудно може да се даде правилно решение на отдѣлнитѣ въпроси и на самото дѣло. Ето защо много по-правилно, по-умѣстно и по-полезно за правилното решение на дѣлата ще бѣде, ако докладчикътъ направи единъ докладъ, тъй както се предвижда въ законопроекта, не презъ прѣсти, но по пунктветѣ, които изрично сѫ посочени въ законопроекта.

Този докладъ при предвидената въ законопроекта писмена подготовка на дѣлата нѣма да представлява трудностъ за докладчика. Защото, какво ще има да направи докладчикътъ? Той ще изложи съществената частъ отъ исквата и допълнителната молба на ищеца, ще изложи съществената частъ отъ отговора и отъ допълнителния отговоръ на ответника и ще каже кое, споредъ него, още е тъмно, необяснено и ще трѣбва да се дообясни отъ странитѣ устно предъ съда. А всичко това не може да не бѣде отъ полза за бързото и правилно правораздаване.

Минавамъ другитѣ въпроси, които се зачекаха тукъ и които се отнасятъ, както казахъ, до отдѣлни наредби на законопроекта, по които ще имаме достатъчно време и възможностъ въ комисията надълго да се обяснимъ и да ги обсъдимъ. Ще се спра само още на единъ въпросъ, който представлява принципно значение — ще се спра на въпроса за мотивировката на решенията.

Въ сегашния законъ, чл. 634, алинея първа, се казва: (Чете) „Решението на съда трѣбва да бѣде основано на представенитѣ по дѣлото доказателства и на доводитѣ, изложени отъ странитѣ при устнитѣ състезания“.

Втората алинея на този членъ, която остава неизмѣнена и въ настоящия законопроектъ, гласи: (Чете) „Докогато

не съществуват особени правила за доказателствата, съдът от съвокупността на всички данни и доказателства, събрани при разглеждането на дѣлото, решава по свободна оценка кои от фактическите твърдения на страните трябва да се приемат за вѣрни и кои — не.

Третата пъкъ алинея на същия този членъ гласи: (Чеге) „Въ мотивитѣ на решението трябва да се посочатъ обстоятелствата и съображенията, които съ били мѣродавни за убеждението на съда“.

При обсъждането на тази алинея трета се изказа опасението, че тя може да се изтълкува въ смисълъ, че съдътъ е длъженъ въ мотивитѣ си да посочи само ония обстоятелства и съображения, които съ били мѣродавни за неговото решение, безъ да посочва на каква оценка той е подложилъ всѣко едно обстоятелство, всѣко едно отдѣлно доказателство, всѣки единъ отдѣленъ доводъ, изтъкнатъ отъ странитѣ по дѣлото.

В. Кознички (нар. л): А това трябва да стане.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да. — Понеже имаше съмнение, че така може да се схваща тази наредба — това се изтъкна и отъ председателя на Върховния касационенъ съдъ, който каза, че имало съдилища, които така схващали тая наредба — то за да се внесе по-голяма яснотъ въ случая и за да се подчертае, че съдътъ е длъженъ въ мотивитѣ си да подложи на преценка всѣко отдѣлно доказателство по дѣлото и всѣки отдѣленъ доводъ, изтъкнатъ отъ странитѣ при разглеждането на дѣлото, ние дадохме тая нова редакция на съответния членъ отъ законопроекта, редакция, която не оставя никакво съмнение, че така трябва да бѣде, че съдътъ въ мотивитѣ си трябва да подложи на отдѣлна преценка — разбира се, свободно, тя ще бѣде по неговото вътрешно убеждение — всѣко едно отъ доказателствата, представени отъ странитѣ, и всѣки единъ отъ доводитѣ, изтъкнатъ отъ тѣхъ въ пледоарията имъ въ съдебното заседание или въ представенитѣ по дѣлото книжа. Освенъ това въ законопроекта има и други постановления, които задължаватъ съда да подлага на преценка представенитѣ отъ странитѣ доказателства. Въ мотивитѣ къмъ законопроекта азъ изрично съмъ изтъкналъ, че подчеркването на алинея трета на чл. 634 отъ сегашедействащия законъ се прави: (Чеге) „Първо, защото първитѣ две алинеи въ връзка съ постановленията на чл. чл. 176, 230, 250 и други на проекта съ напълно достатъчни да служатъ за ръководни начала на съда при постановяване на решението и, второ, защото тази алинея дори стои въ противоречие съ предходнитѣ две алинеи“.

Давамъ тия обяснения, за да се разбере, че смисълътъ на наредбата на чл. 460 е, че съдътъ трябва да подложи на преценка всѣко едно отъ доказателствата на странитѣ, всѣки единъ отъ доводитѣ на странитѣ и възъ основа на така направената преценка на всички доводи и доказателства на странитѣ да издаде своето решение.

В. Кознички (нар. л): Отъ законопроекта не се разбира така.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ако не се разбира, може да се направятъ нужнитѣ поправки отъ комисията, за да се разбере.

А. Малиновъ (д): Мисълта Ви е права. Комисията ще намѣри редакцията.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Г. г. народни представители! Минавамъ върху последния въпросъ, на който искамъ да се спра — поевтиняването на правосъдието. Обикновено ние много говоримъ за това поевтиняване на правосъдието, макаръ че — дължа да заявя — на свѣта нѣма по-евтино правосъдие отъ българското. Направете справка, какво се плаща отъ странитѣ по дѣлата въ съседнитѣ намѣ държави — да не говоримъ за европейскитѣ държави — и вие ще видите, че нѣма по-евтино правосъдие, отколкото българското правосъдие.

Това не значи, че ние трябва да оставимъ митата въ този размѣръ, въ който съ днесъ у насъ, особено като имаме предъ видъ, че увеличението размѣра на митата, направено въ дружбашко време, стана по съображение, че левътъ билъ спадналъ. Но тогазъ се изпусна изъ предъ видъ, че наистина левътъ е спадналъ, но пъкъ съответно на това и размѣртътъ на исковетѣ се е увеличилъ, вследствие на което бѣше несправедливо тогава да се увеличава така много митото отъ 2% на 4% и 5%.

Ето защо азъ съмѣтамъ, че напълно справедливо и умѣстно е, това мито да се върне къмъ 3%. Ако комисията, като разгледа въпроса, намѣри, че ще бѣде възможно отъ гледище на бюджета, можемъ да се върнемъ и къмъ 2%.

Д. Грънчаровъ (з. в): Три на хиляда трябва да бѣде споредъ сегашното положение на законопроекта, когато ще опредѣлите митото върху сегашнитѣ пазарни цени.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: За вещнитѣ и лични искове сега се плаща, споредъ измѣнения въ дружбашко време законъ, 4% и 5% мито, а азъ го намалявамъ на 3%.

Д. Грънчаровъ (з. в): „Дружбашко време“!

Г. Марковъ (з. в): Бива ли по тоя начинъ да се третира въпросътъ?

Д. Грънчаровъ (з. в): Това е хасълъ дружбашко!

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Но тукъ се направи следното възражение: вие намалявате размѣра на митото отъ 4% и 5% на 3%, но занаяпредъ споредъ вашия законопроектъ цената на исковетѣ за недвижими имотъ, ще се опредѣля не споредъ досегашнитѣ оценки по емлячнитѣ регистри, а споредъ действителната пазарна стойностъ на имота. Последното твърдение е вѣрно. Азъ ще ви кажа, защо се направи това измѣнение.

Досега, вследствие на това, че при спорове за недвижими имоти цената на иска се опредѣляше споредъ емлячната оценка на имотитѣ, бѣше възможно, штоо искове за имоти, които представляватъ голѣма стойностъ за странитѣ, да се гледатъ отъ мировия съдия често като първа и единствена инстанция по сѣщество, а това не представлява достатъчно гаранция за правилно разрешаване на спора. Сега чрезъ измѣнението, което се прокарва въ законопроекта, се дава възможностъ, штоо тѣзи искове да се гледатъ отъ надлежния компетентенъ по-горенъ съдъ, гдето заинтересованитѣ страни ще иматъ по-голяма гаранция за правилно разрешение на тѣхния споръ.

Второ. Чрезъ казаното измѣнение се внася — както много добре се изтъкна отъ г. Павловъ — равенство и справедливостъ при плащането на съдебнитѣ мита отъ странитѣ въ гражданския процесъ. Несправедливо е, едно лице, което е завело личенъ искъ за 20.000 л., да плаща съдебно мито върху тия 20.000 л., а друго лице, което е завело искъ за единъ имотъ, който струва 100.000 л. споредъ истинската му стойностъ, а по емлячнитѣ регистри е оцененъ само за 10.000 л. — да плаща съдебно мито върху тѣзи 10.000 л.

Но, г. г. народни представители, въпрѣки последното съображение, предъ видъ на това, че цената на недвижителнитѣ имоти се е доста покачила, вследствие спадането на лева, и въ желанието си да не отегчавамъ положението на ония, които има да се съдятъ за подобни имоти, въ първоначалния проектъ бѣхъ предвидѣлъ, штоо само подсждността на дѣлото да зависи отъ действителната цена на недвижимия имотъ. Въ такъвъ случай противната страна ще има право да повдига въпросъ за стойността на имота съ огледъ на подсждността на дѣлото, сиречь съ цель да се опредѣли, на кой съдъ е подсждно дѣлото, обаче митата ще се плащатъ споредъ оценката въ емлячнитѣ регистри. Азъ и сега съмъ готовъ да се върна къмъ това решение на въпроса, само че за това има едно затруднение.

В. Кознички (нар. л): Финансовиятъ министъръ какво ще каже?

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Отъ това държавата нѣма да загуби, защото и сега се плаща споредъ емлячната оценка. Но въпросътъ е на друго мѣсто. Въпросътъ е тамъ, че докато за покрититѣ имоти ние имаме емлячни оценки, които презъ известно число години подлежатъ на преценка, за непокрититѣ имоти ние нѣмаме емлячна оценка. За тѣхъ имаме емлячна оценка отъ 1910 г., но отъ тогава насамъ нѣма вече такава. Ще се съгласите, че е невъзможно възъ основа на емлячната оценка отъ 1910 г. да се опредѣля днесъ цената на иска за недвижими имоти, и върху тази оценка да се плаща съдебното мито. Това именно обстоятелство ме накара да прибѣгна къмъ прокараното въ законопроекта измѣнение. Отъ народния представителъ г. Алексн Поповъ, и отъ други г. г. народни представители се направиха редица предложения относно това, какъ

трѣбва да се постѣпва въ случая. Всички тѣзи предложения ще ги обсъдимъ въ комисията и азъ вѣрвамъ, че ще намеримъ най-правилното разрешение на въпроса.

Остава да кажа нѣколко думи за изпълнителното сѣдопроизводство. По него малцина се изказаха и това ми дава право да мисля, че действително тамъ реформитѣ, които сѣ прокарани, повдигатъ най-малко съмнения и недоумения. Ораторитѣ се спрѣха само върху нѣкои отдѣлни наредби. Направенитѣ по тѣзи наредби бележки ще ги разгледаме въ комисията и онова, което е разумно, което е полезно, което е целесъобразно, ще го възприемемъ, за да направимъ изпълнителното производство още по-съвършено и по-бързо.

Преди да завърша, държа да изоблича една демагогия, която се прави отъ страна на нѣкои редакции, на първо мѣсто отъ страна на редакцията на в. „Новини“, който въ броя си отъ 19 мартъ т. г. писа, че азъ съ своя законопроектъ за гражданското сѣдопроизводство съмъ нанисалъ последния ударъ върху челяднитѣ имоти, като съмъ давалъ възможностъ, както пише „Новини“, „да се узакони правото на банкеритѣ, лихваритѣ и селскитѣ чорбаджии, да продаватъ купторитѣ и последнитѣ бразди ниви на беднитѣ селяни“. Нѣма, г-да, — какъ да ви кажа — помръсна демагогия отъ тази. Твърденията на „Новини“ сѣ една нагла лъжа. Въ моя законопроектъ не се посѣга върху челяднитѣ имоти, тѣхъ азъ ги запазвамъ. Въ чл. 787 отъ законопроекта се предвижда, че не може да се продава на бедния селянинъ кѣщата, когато струва по-малко отъ 60.000 л. въ село. И азъ питамъ васъ, които ходите изъ нашитѣ села и познавате жилищнитѣ условия въ тѣхъ, кажете, струва ли кѣщата на бедния селянинъ въ село повече отъ 60.000 л.? Значи, бедниятъ селянинъ, дребниятъ селски стопанинъ е запазенъ отъ опасността да бѣде изхвърленъ на улицата отъ своя кредиторъ, и не неговиятъ купторъ, ами неговата кѣща не може да бѣде продавана за дълга му. Въ градоветѣ се запазва кѣщата на бедния занаятчия, на бедния еснафъ и изобщо на дребнитѣ стопански съществувания, когато тя не струва повече отъ 80.000 л.

Б. Павловъ (д): Не само на беднитѣ, а на всички дазте тази възможностъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да. — Вънъ отъ това запазватъ се 2 декара лозе, 2 декара гюлище, 2 декара градина, 20 декара ниви.

В. Кознички (нар. л): Както бѣше досега.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Както бѣше досега.

Ц. Пупешковъ (д. сг): Никакво влошаване нѣма, а само подобрене има.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Тогава, какъ може да се твърдятъ такива невѣрни работи и да се прави подобна демагогия? Вижте, обаче, до кѣде отива още демагогията на „Новини“: (Чете) „Противъ тоя походъ на банковия — лихварски капиталъ, ние издигаме искането: домътъ, всичкитѣ нужди за работа ниви, работниятъ добитъкъ и инвентаръ на селянитѣ и др. бедни да се направятъ по законъ неотчуждаеми блага, отъ които чрезъ трудъ да се ползува челядта на земледѣлеца“. Тукъ се прави искане за нѣща, които отдавна сѣ прокарани въ нашето законодателство и сѣ запазени въ законопроекта.

Б. Павловъ (д): Така както се иска това, то значи крепостничество.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Въ чл. 672 отъ законопроекта се предвижда, че не се позволява да се налага запоръ за дългъ на длъжника върху всѣкидневно носенитѣ дрехи, които сѣ необходими споредъ годишното време; постелитѣ и креватитѣ на длъжника и на семейството му; храната и топливото, които се намиратъ въ кѣщата въ количество потрѣбно за поддържане на длъжника и семейството му въ разстояние на 6 месеца; движимостта, която по закона и по обичая се признава за принадлежностъ на недвижимитѣ имоти; орѣдята и предметитѣ, които сѣ необходими на длъжника за всѣкидневнитѣ му занятия, споредъ званието, занаята или поминѣка му до стойностъ 6.000 л.; необходимитѣ за всѣки стопанинъ 2 коня или 2 вола, една крава или една биволица, 5 овце или 3 кози, нуждната за тѣхъ храна за 6 месеца, а сѣщо и необходимото семе за посѣване на 20 декара ниви.

Виждале, че лозунгътъ на г. г. новинаритѣ е една праздна приказка, предназначена само да заблуждава, да дразни и да насѣква.

Сѣщо трѣбва да кажа, обаче, и за в. „Занаятчийска борба“, органъ на занаятчийската професионална партия, който обвинява г. Павлова, . . .

Б. Павловъ (д): Мене ли?

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да, да.

Б. Павловъ (д): Не съмъ го чель.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ще го прочетете. — Обвинява Ви, защото сте направили упрѣкъ на стария законъ, че защищавалъ длъжницитѣ, а мене обвинява въ това, че съ новия законопроектъ съмъ фаворизиралъ кредиторитѣ противъ длъжницитѣ. Разбира се, въ законопроекта нѣма нищо подобно. Ония г. г. народни представители, които сѣ го прочели, или които сѣ прегледали само мотивитѣ му, сѣ могли да се убедятъ, че въ законопроекта се взематъ мѣрки само противъ недобросъвѣстнитѣ длъжници, които чрезъ разни машинации, измами и фиктивни сдѣлки по единъ мошеннически начинъ ограбватъ кредиторитѣ. А такъвъ кредиторъ може да бѣде и единъ селянинъ, или единъ занаятчия, и изобщо всѣки единъ бѣлгариинъ гражданинъ. Какъ може да се търпи това мошенничество, по такъвъ начинъ да се ограбватъ добросъвѣстнитѣ кредитори, които най-после сѣ дали пари или стока или трудъ и искатъ да си получатъ тѣзи пари или равноценността на стоката или труда! Шо се отнася до добросъвѣстния длъжникъ, то той намира най-широка и ефикасна защита на своитѣ интереси. Намирамъ сѣга за излишно да се спирамъ върху всичкитѣ ония наредби, които сѣ предвидени специално съ тази целъ — да се покровителствуватъ интереситѣ на добросъвѣстния длъжникъ, който иска да плаща, но който вследствие на нѣкои затруднения не може да плати въ дадения моментъ. Тѣзи наредби азъ съмъ ги изтъкналъ особено въ мотивитѣ къмъ законопроекта.

Азъ вѣрвамъ, г. г. народни представители, че следъ като законопроектъ бѣде гласуванъ отъ васъ, нѣщо, въ което не се съмнявамъ, тъй като всички оратори се изказаха по принципъ за него, ние въ комисията ще можемъ съ общи усилия и като вземемъ предъ видъ умѣстнитѣ, разумнитѣ и полезнитѣ бележки, които ще бѣдатъ направени въ печата отъ компетентни лица, да изготвимъ единъ сравнително съвършенъ законопроектъ за гражданското сѣдопроизводство, който да образува една здрава и трайна основа на нашето гражданско правораздаване. По този начинъ ние ще отговоримъ на една отъ насѣщнитѣ нужди на нашия стопански и общественъ животъ. (Ржкоплѣскания отъ говориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Ще се гласува. Които приематъ на първо четене законопроекта за гражданското сѣдопроизводство и да се препрати въ надлежната комисия, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че отъ Министерството на финанситѣ е постѣпилъ законопроектъ за извънбюджетенъ (сврѣхсметенъ) кредитъ по бюджета за 1927/28 финансова година. (Вж. прил. Т. I, № 79)

Пристѣпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, чрезъ срѣдствата на заема, отпуснатъ съ съгласието на Обществото на народитѣ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Павловъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 75)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Славчо Дрѣновски.

С. Дрѣновски (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По законопроекта за измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанцитѣ има да направя малки бележки.

Преди всичко нека да ви кажа, че ние по принципъ противъ тия измѣнения не сме и не можемъ да бѣдемъ. Преди всичко измѣненията по чл. 50, така, както се иска да бѣде редактиранъ той, сѣ продиктувани отъ съгласието, което

е направено въ Женева, съ международната комисия по настаняване на бѣжанцитѣ. Така че, ние не можемъ да бѣдемъ противъ това измѣнение на чл. 50.

Обаче, що се касае за измѣнението на чл. 36, кждето се иска да се развѣржатъ рѣшетѣ на комисията да може фиксиранитѣ минималенъ размѣръ въ сегашния законъ за селско-стопанското настаняване на бѣжанцитѣ отъ 40 декара и респективно отъ 50 декара, споредъ мѣстнитѣ условия, да го увеличава, азъ ще изкажа едно пожелание, което би трѣбвало да се има предъ видъ отъ Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ, за да не би да попаднемъ пѣкъ въ друга грѣшка, да отидемъ въ друга крайностъ.

Вѣрно е, че у насъ има покрайнини, кждето максимумътъ 40 или респективно 50 декари не е достатъченъ, за да ни даде едно жизнеспособно земеделско стопанство, т. е. такава, което да може да прехранва едно срдно семейство, едно семейство напр., отъ 5—6 члена. Обаче Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ, следъ като станаха тия измѣнения, не трѣбва да изпуска изъ предъ видъ и друго едно нѣщо: че тамъ, кждето се настаняватъ бѣжанци — противъ което ние не сме и не можемъ да бѣдемъ — има и мѣстни жители малоземелни, които трѣбва да бѣдатъ дооземелени.

М. Шиваровъ (з. в): И за които ще трѣбва пакъ такава забележка да се прокара въ закона.

С. Дрѣновски (з): Ако Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ гледа да настанява бѣжанцитѣ само въ известни райони, напр. въ Бургазко, тя трѣбва да знае, че тамъ 40, даже 50 декари сѣ недостатъчни за едно жизнеспособно стопанство. Обаче не трѣбва да се отиде пѣкъ въ другата крайностъ — напр., да се каже, че максимумътъ отъ декари за едно жизнеспособно стопанство въ този край трѣбва да бѣде 100 или 150 декари. Азъ не вѣрвамъ да се отиде до тая крайностъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма да се отиде.

С. Дрѣновски (з): Но ако Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ държи контактъ съ Дирекцията за трудовитѣ земеделски стопанства, или въ бѣдеще съ ликвидационното бюро по трудовитѣ земеделски стопанства — което е желателно — азъ смѣтамъ, че винаги ще се намира единъ срдненъ пѣкъ, за да може да се остави и за малоземелнитѣ отъ онази земя, която е предназначена за настаняване на бѣжанцитѣ. Защото, г. г. народни представители, както въ закона, така и въ измѣненията, които сега ни се предлагатъ, много правилно е застъпено гледището, че нѣма смисълъ да настаняваме едно семейство, ако не му дадемъ достатъчно земя, за да може то действително да вложи своя трудъ върху нея и да се препитава. Стопанството на такава едно семейство нѣма да бѣде жизнеспособно, такава едно семейство нѣма да бѣде въ чистата смисълъ на думата земеделско; то още въ първитѣ дни следъ неговото настаняване ще трѣбва да търси странични доходи.

Но ако това е така за бѣжанскитѣ семейства, сжщото е и за мѣстнитѣ малоземелни жители. Ако настанимъ само бѣжанцитѣ, а оставимъ десетки или стотици хиляди малоземелни да кретатъ така, . . .

М. Шиваровъ (з. в): Точно така става сега въ Бургазка околия.

С. Дрѣновски (з): . . . както сж кретаха досега, азъ смѣтамъ, че съ това ще проявимъ известно незачитане къмъ мѣстното население. Може би мѣстното население ще помисли, че ние се трижимъ само за бѣжанцитѣ, а пренебрегваме него. Въ такъвъ случай би се явила една неприязнь, една злоба, една ненавистъ у мѣстното население къмъ бѣжанцитѣ, която не би трѣбвало да допускаме да се култивира между еднитѣ и другитѣ. Напротивъ, трѣбва да се създадатъ условия, щото бѣжанцитѣ, настанени въ даденъ населенъ пунктъ, още отъ първитѣ дни на тѣхното настаняване да заживѣятъ като добри съселани съ мѣстното население.

Водимъ отъ тѣзи съображения, азъ безъ да правя конкретно предложение, изказвамъ едно пожелание, щото при настаняване на бѣжанцитѣ и при евентуално увеличение максимума на замята, съ които трѣбва да бѣдатъ оземлявани, или, по-право, съ фиксирането на жизнеспособнитѣ стопанства въ дадени краища, нека се иматъ предъ видъ и нуждитѣ на мѣстното население и, още по-добре, да се поддържа контактъ между дветѣ дирекции — тая на настаня-

ване на бѣжанцитѣ и Дирекцията за т. з. с. — та до известна степенъ, доколкото това е възможно, да можемъ да задоволимъ и мѣстното население, респ., малоземелното.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Добри Даскаловъ.

Д. Даскаловъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Войнитѣ създадоха много нещастия, а най-вече за бедна и малка България. Следъ 1912 г., както е известно на всички ви, много наши бѣдгари отъ завзетата Източна Тракия дойдоха въ България да намѣрятъ убѣжище. И тия хора отъ 1912 до 1920 г., докато се създаде единъ законъ за тѣхъ, бѣха почти подхвърляни тукъ-тамъ, за да могатъ да изкаратъ своето препитание. Вие знаете, че, когато дойдоха тия бѣжанци, бѣха настанени най-вече въ Бургазко, въ Свиленградско. Повече отъ 2—3 хиляди семейства бѣха настанени тамъ въ повече отъ 22 чифлици. Тогавашиното правителство трѣбваше да се погрижи за туй тежко тѣхно положение и да намѣри единъ изходъ. Бѣжанцитѣ чакаха съ нетѣрпение, тѣхнитѣ багажи бѣха почти готови, за да се върнатъ въ своитѣ огнища. Обаче договоритѣ — нещастнието за България — както казахъ, заставиха тия хора да останатъ пакъ въ тежестъ на България. Тогавашиното правителство бѣ създадо единъ законъ, въ чл. 3, алинея първа на който се казва: (Чете) „земя за обработване (ниви, ливади, лозя, градини и др.), най-много до 50 декара въ полскитѣ мѣста, до 80 декара въ полупланинскитѣ и до 120 декара въ чисто планинскитѣ и то споредъ видоветѣ култури, разполагаемата въ дадена мѣстностъ за раздаване земя и плодovitостта на почвата“. Този законъ бѣше създаденъ съ огледъ да може да задоволи нуждитѣ на това население, защото съ 40 декара земя единъ бѣжанецъ, който не е обзавелъ никакво стопанство, нѣма нищо, не може да се препитава и то въ едно такава мѣсто, което свѣршено е неплодородно. Затова именно законодателтъ тогава е раздѣлил мѣстата на три категории, като е постановилъ, че се отпущатъ: до 50 декара въ полскитѣ мѣста, до 80 декара въ полупланинскитѣ мѣста и до 120 декара въ чисто планинскитѣ мѣста, пѣсчливитѣ, чакълеститѣ, кждето нѣма никакво плодородие.

Презъ 1924 г., обаче, съ закона за трудовитѣ земеделски стопанства, публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“, бр. 97, отъ 1 августъ 1924 г., се измѣня този членъ отъ стария законъ. Въ чл. 13 на новия членъ за трудовитѣ земеделски стопанства се казва: (Чете) „Общото пространство земя за всѣки, който, поотдѣлно взето, се оземлява или досземлява, въ зависимостъ отъ характера на земята, която му се дава, и условията на района, въ който се извършва оземляването, не може да надмине 50 декара“. Не следъ дълго време, обаче, презъ 1926 г., и този законъ се измѣни съ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“, бр. 213, отъ 18 декемврий 1926 г., който е въ сила и досега. Споредъ този законъ отпущатъ се срдно 40 декара, а най-много до 50 декара.

Значи, вие сами, г. г. народни представители отъ болшинството, сте се увѣрили, че съ 40 декара земя, а най-много съ 50 декара земя не може да се работи и земеделието да бѣде доходно. И мене много ме радва, че отъ мотивитѣ къмъ настоящия законопроектъ, който е сложенъ за разглеждане сега, се вижда, че вие, г. г. отъ болшинството, сте се увѣрили, че законътъ, създаденъ въ 1920 г., е сираведливъ. Въ мотивитѣ къмъ настоящия законопроектъ се казва: (Чете) „Въ едногодишното прилагане на закона се оказа, обаче, че въ много райони предвидениятъ размѣръ отъ 40 декара, даже и максималниятъ отъ 50 декара не е достатъченъ, за да осигури напълно препитанието на едно обикновено семейство. Такива населени мѣста има въ Свиленградско, Елховска, Карнобатска, Анхиялска и други околии. Почвата на тия села е плитка, чакълеста и малопродуктивна, поради което 40—50 декара земя не е достатъчна“ и пр.

Ние нѣмаме нищо противъ измѣнението на чл. 36 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, защото ние самитѣ преди години още сме създали такъвъ законъ, за да можемъ горе-долу да помогнемъ на ония нещастници, които сж дошли въ нашата страна.

Наредъ съ тия работи, обаче, и азъ, като г. Дрѣновски, не мога да не спомена, че при оземляването на бѣжанцитѣ трѣбва да се държи смѣтка и за мѣстното население, защото законътъ еднакво се отнася и за него. Вие знаете, г. г. народни представители, какъ сж точени и пазени отъ населението селскитѣ мери и поля, какъ за една бразда то е правило голѣми въпроси и не е допущало да се заграбватъ отъ селскитѣ мери и поля, и по такъвъ начинъ тѣ сж могли

да се запазят. Има и много случаи при сегашното оземляване, когато хора отгъ мѣстното население не сѣ се оземлявали сѣ по 20, даже и по-малко декара земя. Затова азъ моля, при приемането на този законъ, да се държи смѣтка и за малоземелнитѣ и безземелнитѣ мѣстни жители на селата, и тѣ да могатъ да се ползватъ отъ този законъ.

Вие знаете, г. г. народни представители, какъ се мѣчимъ да пресушаваме блатата, за изкореняване заклеявелитѣ гори, да ги изключваме отъ обекта на горитѣ, да създаваме ломинѣкъ на населението и затова мисля, че не е хубаво, не е и справедливо да се пренебрегва това население, да не се обръща внимание и на него. При тѣзи оземлявания вие сигурно знаете — сега е случай да спомена — че бригадитѣ, които сѣ отивали по селата, сѣ посегнали даже на училищни ниви, не сѣ гледали кои мѣста сѣ мери, и затова има сума преписки въ Дирекцията на т. з. с. за училищни ниви, които сѣ заграбени и раздадени на безземелнитѣ. Ние не можемъ, г. г. народни представители, да не фиксираме, до колко декари най-много може да се даватъ. Ако не се опредѣли въ законопроекта колко земя ще се дава, може да станатъ нѣкои злоупотреби и възможно е да се дава повече земя, особено въ полскитѣ мѣста, които сѣ първа категория.

Като свършвамъ, правя предложение, въ полскитѣ мѣста да се дава най-много до 50 декара, въ полупланинскитѣ до 80 декара, а въ планинскитѣ и чакълеститѣ мѣста, които сѣ опредѣлени като трета категория, да се дава и до 120 декара.

Н. Търкалановъ (д. сг): Дайте земя.

В. Кознички (нар. л.): Най-важното е, има ли толкова земя. Г. Министрътъ това трѣбва да обясни. Кой не желае да се даде? И по 1.000 декара даже да се даде.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ Димитъръ п. Николовъ.

Д. п. Николовъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Бѣжанскитѣ въпросъ е една национална, морална, икономическа и социална проблема. Всички вие знаете, че българитѣ отъ Тракия, Македония и Добруджа, които сѣ изгонени, сѣ дошли тукъ не по своя вина. Тѣ станаха едно бреме на българската държава, на българския народъ безъ да щатъ. И тази проблема предстои да се разреши. Тя влезе въ пѣтия на едно по-бързо и по-рационално разрешение едва съ учредяването на специална дирекция за настаняване на бѣжанцитѣ. Ние искаме учредяването на тази дирекция по много причини; първо, за да се обединятъ усилията, грижитѣ на разнитѣ министерства по настаняване на бѣжанцитѣ, второ, да се отстранятъ вмѣштелствата на неотговорни хора, на отдѣлни партизани, които бѣха противъ настаняване и оземляване на бѣжанцитѣ, и трето, да се осигури едно действително настаняване на бѣжанцитѣ, а не само едно книжно настаняване, като имъ се даватъ земи, на които да станатъ тѣ собственици, а не да бждатъ наематели и това наемничество да продължава сѣ години, както продължава отъ 1913 г. насамъ. И затуй искаме да се учреди единъ автономенъ институтъ, начело съ единъ директоръ, който да има достатъчно власт да може да се противопоставя на незаконнитѣ влияния отъ разни страни. Бѣжанцитѣ отъ 1913 г. насамъ получаваха земи, които работѣха подъ наемъ и за тѣзи земи тѣ плащаха два вида наеми: наемъ за фондови земи и наемъ за безстопанствени земи, за които надлежитѣ чиновници имъ събираха отъ една страна наемъ, а отъ друга страна данѣци. Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ, която се учреди, почна да работи при доста тежки условия. Съгласно чл. 8 отъ протокола на Обществото на народитѣ българското правителство се задължава да достави за настаняване на бѣжанцитѣ най-малко 132.000 хектара земя, годна за земледѣлие или приспособима за такова, съ изключение на пасищата, на които видѣтъ и положението трѣбва да бждатъ одобрени отъ комисаря. Тѣзи земи трѣбва да сѣ вече пълна собственост на българското правителство или да бждатъ придобити отъ него въ пълна собственост за гореозначенитѣ цели.

Дирекцията за т. з. с., която разполагаше съ тѣзи земи, включващи се въ поземелния фондъ, действително даде на разположение на Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ повече земя, 175.000 хектара. Но ето какво пише за тази земя, която се даде на Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ, г. Шаронъ въ третия си докладъ, представенъ на Обществото на народитѣ.

(Чете) „Тоя поземленъ фондъ, управляванъ отъ Дирекцията на т. з. с., е поставилъ на разположение за настаняване на бѣжанцитѣ около 175.000 хектара земи отъ различенъ произходъ, отъ които само за една малка частъ, може би една трета, законнитѣ формалности за описване сѣ изпълнени.

„Иначе казано, една голѣма частъ не е още пълна собственост на държавата и не може да бжде разпредѣлена между бѣжанцитѣ преди да сѣ изпълнени всички законни формалности, преди да се уреди отчуждаването. Несигурността, която изглежда че царува въ Дирекцията на т. з. с. за точния произходъ на въпроснитѣ земи, ще усложни още извършването на тѣзи формалности.

„175.000-тѣ хектара включватъ пространства, които трѣбва да се изсушатъ, чийто произходъ е, следователно, известенъ и земи, останали отъ грѣцки изселници, за прехвърлянето на собствеността на които сѣ започнати продговори съ Смѣсената грѣцко-българска комисия“. Но г. Шаронъ изтъква и други мѣжнотии. (Продължава да чете) „Тѣзи 175.000 хектара бѣха предназначени за настаняване на бѣжанцитѣ не само безъ точни данни върху правата на собственостъ, но и безъ топографически книжа; даденъ е само единъ списѣкъ по общини и по категории (ливади, ниви, блатата и пр.). Дирекцията за т. з. с. иска неопредѣлени още срокове, за да представи топографически книжа, които се отнасятъ само до една малка частъ отъ повърхността.

„За разпредѣлението на земитѣ, обаче, трѣбва да могатъ тѣ да се установяватъ на самото мѣсто, за да се знаятъ границитѣ; поради това, при липса на кадастъръ, необходимо е да се измѣрятъ, да се парцелиратъ и да се направятъ скици“.

За тази цель, както ви е известно, се учредиха специални бригади, понеже бригадитѣ на Дирекцията за т. з. с. се оказаха недостатъчни и по разни причини, както казва г. Шаронъ, тѣхната дейностъ се оказа неэффективна. Специални бригади бѣха организирани отъ Географическия институтъ и отъ 15 май м. г. започна действителното оземляване на бѣжанцитѣ. Най-напредъ започна измѣрването, привеждането въ известностъ на земитѣ. Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ, обаче, срещна много прѣчки. Почнаха се и заобикаляния на закона, въ турскитѣ села се отдѣляха доста голѣми площи за училищни фондове въ туй време, когато всички българи бѣха изгонени отъ Турция. Презъ 1924 г. много отъ селскитѣ общини, за да не се настаняватъ бѣжанци въ тѣхнитѣ села, започнаха да отдѣлятъ сѣщо доста голѣми пространства за скотовѣдни и училищни фондове. Никой не е противъ това, ако то не става съ специалната цель да се не допускатъ бѣжанци да се настаняватъ въ тия села. Има даже нѣкои села, където сѣ отдѣлени твърде голѣми пространства, както е напр. селото Борованъ, Бѣло-слатинско, където училищниятъ фондъ съставлява едно пространство отъ 6.500 декара, селото Бреница има училищенъ фондъ отъ 4.171 декара, Бѣла-Слатина — 5.120 декара. Презъ 1925 г. за училищни фондове сѣ отдѣлени до 100.000 декара.

Въпрѣки спѣнкитѣ отъ разни страни, безъ да говоря за спѣнкитѣ отъ общинскитѣ съвети, за спѣнкитѣ отъ партизани, дирекцията подѣлжава да работи. Отъ 15 май докрая на м. декемврий миналата година имаме вече оземлени 13.126 семейства отъ 35.000, които подлежатъ на оземляване. А отъ земята, която е дадена отъ поземелния фондъ, на 1 февруарий, свободна отъ всѣкакви оспорвания, имаме само 655.227 декара.

Спѣнкитѣ за настаняване и оземляване на бѣжанцитѣ не сѣ още отстранени. За съжаление, такива се правятъ даже отъ тамъ, откъдето не би трѣбвало и откъдето никой не би очаквалъ. Има горски площи, които трѣбва да се отдѣлятъ отъ обекта на горското стопанство, но цѣла година вече тѣ не се отдѣлятъ и бѣжанцитѣ, настанени въ такива села, и до днесъ стоятъ неоземлени. Специално да кажа за моята околия, Елховска. Въ нея има 40.000 декара гора, която трѣбва да се отчужди, да се изключи отъ обекта на горското стопанство. Но въпрѣки моитѣ усилия и досега това още не е извършено.

Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ е поискала да се изключатъ по-скоро тия площи, за да не се бави оземляването на бѣжанцитѣ. А подлежатъ на изключване отъ обекта на горското стопанство къмъ 1 януарий т. г. 111.500 декара, но още не сѣ изключени, понеже формалноститѣ по това изключване сѣ много голѣми. Има още 90.000 декара, за които тоже не сѣ изпълнени всичкитѣ формалности и, следователно, още не сѣ изключени. Всичко

има значи около 201.500 декара горска площ, които трябва да се отделят от обекта на горското стопанство, за да могат на тях да се настанят бължанти.

За съжаление, този въпрос е станал дори достояние и на съвета на Обществото на народите през тазгодишната му мартенска сесия. Във последния си доклад г. Шарон пише следното: (Чете) „Във нашия предишен доклад бяхме отбелязали големата загриженост, която ни създава във бъдеще доставката на дървен материал при спосни условия и във достатъчно количество. От тогава Главната дирекция изработи една програма, която почива върху интензифицирането при известни условия на горските ресурси на страната. Този план, за да бъде приложен, трябва да бъде утвърден от Министерството на земледелието. За съжаление, до момента на изпращането на настоящия доклад, върху непрекъснатите постъпки от три месеца насам, никакво решение още не е взето. Във периода, обаче, във който се намираме, във навечерието на почиването на строителната дейност, всеки изминал ден е цена загуба на време. Ако уреждането не стане във един много кратък срок, ще се видим принудени да внасяме строителен дървен материал, за да не бъде компрометиран планът за настаняване на бължанците“. На върно устно той е доддавал и по въпроса за горите, защото финансовият комитет във своето решение между другото, по повод на неговия доклад, е изказал пожелание, щото Министерството на земледелието и държавните имоти да си вземат грижата да улесни Дирекцията на бължанците съвотделянето от обекта на горското стопанство на нужните площи за настаняване на бължанците, както и да я осигури съв необходимия дървен строителен материал.

Наложително е, г. г. народни представители, да се премислят поне тези прѣчки, които могат лесно да се отстранят.

Нѣкой отъ говориститѣ: Законопроектъ има сега.

Д. п. Николовъ (д. сг): Ако това не стане бързо, тогава ще се наложи навѣрно онова измѣнение, което вече се съобщава въ вестникитѣ, именно измѣнението на чл. чл. 20 и 21 отъ закона за горитѣ.

Сѣщиятъ говористѣ: Не въ вестникитѣ, но има вече законопроектъ, който е раздаденъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Законопроектъ отъ Министерството на земледѣлието.

Сѣщиятъ говористѣ: Да, и тамъ се предвижда по-скоро да се извършва процедурата, въ продължение на 20 дни, а че както е по закона за горитѣ.

Д. п. Николовъ (д. сг): Внесениятъ законопроектъ за измѣнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бължанците отговаря на една належаща нужда, той е една необходимостъ и той е изразъ отъ друга страна на една справедливостъ. Мотивитѣ му сѣ доста пълни и нѣма нужда да се допълнятъ още. Но всѣки ще съзнае, че единъ бължанецъ има срдѣдно едно задължение отъ 100.000 л. за къща, за живъ и мъртавъ инвентаръ и за земя; значи, той трябва да има достатъчно декари земя, за да може да храни семейството си и да изплаща задълженията си.

С. Савовъ (д. сг): Такова задължение иматъ и небължанти българи, и то мнозина, но за тяхъ никой дума не приказва. Трябва да споменешъ и тяхъ.

Д. п. Николовъ (д. сг): Понеже е внесенъ законъ специално за бължанците, азъ ще трябва да говоря за тяхъ. А когато говоримъ за другитѣ, ще си кажа и тамъ думата.

С. Савовъ (д. сг): Да не кажемъ голѣма дума, но тези българи небължанти много и много заслужиха на тая България и не имъ остана време да се оплачатъ, чѣкъ и никой не излиза да каже дума за тяхъ. Малко повече скромностъ отъ страна на бължанците.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тукъ се родилъ, но баща му бължанецъ и нему даватъ 50 декара земя.

Д. п. Николовъ (д. сг): Азъ само бихъ мотилъ г. министра да се съгласи, щото въ чл. 50 — разбира се, ако нѣкои държавни съображения и други причини, които намъ

сѣ неизвестни, не запрещаватъ — да се прибави, че съ облигационитѣ бължанците могатъ да изплащатъ не само земитѣ си, но и къщитѣ си и живия и мъртвия си инвентаръ. Също ако е възможно да се разреши не само на бължанците отъ Западна Тракия и Македония, но изобщо на всички бължанти, които разполагатъ съ такива облигации, да могатъ да изплащатъ съ тяхъ тези си задължения.

Като е дума за измѣнение на чл. 50 отъ закона за селско-стопанското настаняване на бължанците, азъ не повдигна, г. г. народни представители, и единъ другъ въпросъ — за измѣнението на последната алинея отъ чл. 50, който засѣга бължанците отъ Източна Тракия. На всички ни е известно, че българитѣ отъ Източна Тракия бѣха изгонени съ огънь и мечъ презъ 1913 г. и оттогава до днесъ, цѣли 15 години вече, тѣ стоятъ ненастанени, неоземлени. По силата на Ангорския договоръ за приятелство между България и Турция, земитѣ на всички бължанти, които сѣ изгонени отъ Турция отъ 5/18 октомври 1913 г. до деня на подписването на този договоръ, 18 октомври 1925 г., ставатъ собственостъ на турската държава, като, разбира се, и земитѣ на турцитѣ, които сѣ изселени отъ България презъ сѣщия периодъ оставатъ собственостъ на българската държава. Азъ смѣтамъ, че ще бъде справедливо, ако уважасмиятъ председател на Министерския съветъ и ние, г. г. народни представители, като имаме предъ видъ, че тези бължанти бѣха имотни стопани, имаха срдѣчно отъ 120—150 декара земя, които тѣ изоставиха и които бѣ отстъпени на турската държава по силата на Ангорския договоръ, да се съгласите да се измѣни последната алинея на чл. 50, който гласи: (Чете) „Бължанците отъ Източна Тракия изплатятъ 50% отъ стойността на земитѣ, които получаватъ по настоящия законъ“, въ смисълъ да не плащатъ нищо въ замяна на оная загуба, която тѣ сѣ понесли. Това на прѣвъ погледъ действително бѣе на очи, но като се има предъ видъ загубата, която тези бължанти сѣ понесли, азъ мисля, че това би било единъ актъ на справедливостъ и човѣщина, и затуй азъ ви моля да приемете това измѣнение.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Търкалановъ.

Н. Търкалановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вѣрно е, че въ последнитѣ две десетилѣтия, свърхъ всичкитѣ грижи, съ които българската държава имаше да се справи следъ злополучни войни, които тя води, ней ѣ бѣше наложено да прибере въ максимѣ си предѣли и много бължанти, които, безспорно, насла бѣха изгонени отъ своитѣ родни поля и пакарани да дойдатъ тукъ подъ бедната стрѣха на нашата земя. Условиата, при които бѣха поставени да живѣятъ българитѣ въ Македония, въ Тракия, особено въ Македония и Добруджа следъ последната война, не могатъ безспорно да не предизвикатъ едно живо съчувствие у всѣки българинъ и не могатъ да го оставятъ неотзивчивъ къмъ нуждитѣ, въ които ги хвърли бѣхната сдѣба, следъ като бѣха изгонени отъ роднитѣ имъ огнища, кждето за прѣвъ пътъ сѣ чули майчина речъ и за прѣвъ пътъ сѣ били закърмени съ майчино мѣтко. И когато тѣ дойдоха тукъ голи, гладни, боси, тѣ не можеха да не бъдатъ предметъ на достатъчно внимание отъ страна на едно по-събудено общество, каквото азъ смѣтамъ, че сме ние българитѣ тукъ. И макаръ българската държава да бѣше крайно бедна и лишена въ много отношения, следъ една злополучна война, следъ която на плещитѣ на България бѣха изтърсени милиарди лева за репарации, контрибуции и не знамъ още какви задължения по мирния договоръ въ Нѣойи и по другитѣ договори следъ него, все пакъ на българската властъ бѣше предоставена и грижата да се помъчи да настани колкото е възможно по-скоро, колкото е възможно при по-добри условия, тези нещастници, които искаха и търсѣха мѣсто, за да гарантиратъ преди всичко своя животъ. Ако тамъ, задъ границата, тѣ не паднаха „изъ за угла“ отъ ржката на силни тамъ фактори, или Темида не вече слѣпа, а съ развързани очи имъ показваше присяди и всѣки денъ тѣ трѣбваше по нѣкакъв начинъ да ликвидиратъ съ своя имотъ, дошли вече тукъ при нещастieto, което бѣ покрусило цѣлия нашъ народъ следъ нещастнитѣ войни, българската държава при все това се помъчи съ редъ законодателни мѣрки да отговори на тяхнитѣ нужди въ кръга на възможното, за да може що-годе да облекчи тяхната сдѣба. И азъ смѣтамъ, че стореното въ това отношение не може да се оспори отъ никого. Вѣрно е това, което преди малко се каза, че въ закона, който се прокара въ 1920 г., смѣло се бѣше подхва-

нала мисълта, бѣжанците отъ Македония, Тракия и Добруджа да получатъ едва ли не по 120 декара земя за своите семейства. Но не е въпросътъ само за благопожелания, а трѣбва да се направятъ и една смѣтка какво фактически сме въ състояние да отдадемъ отъ земята, съ която разполага нашиятъ народъ, за да задоволимъ бѣжанците, които дошли въ пределите на българската държава, се нуждаят отъ земя.

Следъ като се създаде законътъ за трудовите земеделски стопанства, въ който легна принципътъ, че земята трѣбва да се разпредѣли по такъвъ начинъ, щото да може да се създадатъ жизнеспособни земеделски стопанства, безспорно, необходимо бѣше този принципъ да легне и въ закона за настаняване на бѣжанците. И наистина въ закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанците, който се прокара миналата година, като се имаше предъ видъ вече фактическото положение на нашата земя, предвидениятъ максимумъ отъ декари за земеделските стопанства — въ полските мѣста 30 декара, въ полубалканските 80 декари и за балканските 120 декара — се изхвърля, а се остави само положението, че раздѣрятъ на земята, която трѣбва да владѣе едно жизнеспособно земеделско стопанство по закона за настаняване на бѣжанците, не може да бѣде по-голямъ отъ 40—50 декара. Изключение се прави само за ония бѣжански семейства, които съ прибрали при себе си сирачета-бѣжанчета, за които съответно се увеличило пространството на земята, която такива семейства могатъ да притежаватъ.

Защо се прави това? Затова ли защото правителството, което прокарваше този законъ, нѣмаше присърдце интересътъ на тия хора? Затуй ли, че то бѣ чуждо къмъ тяхъ и искаше да имъ даде по-малко отъ това, отъ което тѣ фактически се нуждаятъ? Нито първото, нито второто. Когато се приведе въ известностъ земята, съ която разполагаше фондътъ за трудовите земеделски стопанства, видъ се, че повече отъ 50 декара не може да имъ се даде. Споредъ сведенията на Министерството на вътрешните работи до момента на прокарване закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанците, въ България бѣха дошли изгонени отъ своите родни огнища 35,059 бѣжански семейства. Вънъ отъ тяхъ ние имаме да оземляваме, споредъ закона за трудовите земеделски стопанства, 226,000 семейства. А източникътъ на земя и за бѣжанците, и за малоземелните и безземелните нуждающи се български граждани е единъ.

Обаче въ послѣствие отъ оземляване по закона за трудовите земеделски стопанства бѣха изключени планинците, разнитѣ наследници, които ще получатъ наследство, квалифицираните работници, и т. н. Едвамъ въ последния моментъ се установи, споредъ последната статистика, че трѣбва да бѣдатъ оземлени 8,031 земеделски работници, 26,413 безземелни семейства и 68,000 малоземелни семейства — всички мѣстни жители. Като прибавите къмъ тяхъ и 35,059 бѣжански семейства, получава се една обща цифра отъ 137,502 семейства, или кръгло 600,000 човѣка, които Дирекцията за трудовите земеделски стопанства трѣбваше да оземлява, ако не съ 100 или 120 декара, то максимално съ до 50 декара. Като се даде на семейство по 50 декара, това прави 6,875,100 декара земя. А какво имаме срещу тия нужди, сложени сега на вниманието на държавата?

Г. г. народни представители! Дирекцията за трудовите земеделски стопанства е привела въ редъ следните земи, споредъ последния нейнъ генераленъ планъ.

Количество на земитѣ, съ които Главната дирекция на трудовите земеделски стопанства е разполагала, преди предаванетоъ на 1,776,702 декара на Дирекцията за селско-стопанско настаняване на бѣжанците:

Общински мери — 1,077,474 декара; изключени отъ обекта на горското стопанство общински гори 159,967 декара; подлежащи на изключване отъ горското стопанство общински гори — 27,700 декара; отъ държавни блатата — 282,889 декара; отъ държавни совати — 115,453 декара; изключени отъ обекта на държавните гори — 223,764 декара; подлежащи на изключване отъ държавните гори — 82,340 декара.

Отъ кандидатъ-емигрантски земи: ниви — 290,279 декара; пасища — само 74 декара; ливади — 6,637 декара; лозя — 11,110 декара; гори — 913 декара; черничевы градини — 784 декара; овощни и зеленчукови градини — 199 декара; дворни мѣста — 251 декара.

Отъ безстопанствени земи, предимно отъ новите, южните окръзи — Пашмаклийски, Кърджалийски и пр.: ниви — 447,634 декара; ливади — 35,804 декара; лозя — 2,485 декара; пасища — 137,036 декара; гори — 21,526; черничевы градини — 3,087 декара; овощни и зеленчукови гра-

дини — 3,568 декара; дворни мѣста — 1,428 декара; разни други — 528 декара.

Отъ отчуждени земи отъ български и други подданици: ниви — 131,117 декара; пасища — 11,904 декара; ливади — 10,777 декара; гори — 4,715 декара; сазимци — 1,025 декара; дворни мѣста — 458 декара.

Отъ ромънски и югославянски подданици: ниви — 44,807 декара; ливади — 1,059 декара; пасища — 221 декара; гори — 12,301 декара.

Или до този моментъ Дирекцията на трудовите земеделски стопанства разполага всичко съ 3,688,226 декара земя. Отъ тяхъ съ причислени вече различни количества къмъ Дирекцията за селско-стопанско настаняване на бѣжанците, а друга частъ е останала за оземляване, като се има предъ видъ, че 132,000 хектара трѣбва да се дадатъ на Дирекцията за оземляване на бѣжанците, а съ другото количество свободни земи отъ фонда Т. З. С. ще трѣбва да се посрещнатъ другите нужди по закона за трудовите земеделски стопанства. А какви сѣ тѣзи нужди?

Г. г. народни представители! Въ чл. 1 на закона за трудовите земеделски стопанства е казано, че законътъ има за целъ:

а) да снабди съ земя земеделските работници, безземелните и малоимотните селски стопани, бедните преселеници и бѣжаници — земеделци, като се има предъ видъ да се създадатъ жизнеспособни дребни земеделски стопанства, които да осигурятъ издръжката на едно селско домакинство, на което земеделството съставлява главния източникъ на средства за съществуване;

б) да снабди съ земя безземелни и малоземелни редовни учители въ селата и специалисти по разнитѣ клонове на земеделството;

в) да осигури земи за държавни: заводи, опитни полета, лозя, градини, стопанства, разсадници, агрономни участъци, затвори и пр.;

г) да запази земи за кооперативни инициативи, научни учреждения, индустриални предприятия и други имащи за целъ засилване земеделското производство.

А въ главата за вътрешно заселване, въ чл. 49 е казано: (Чете) „Заселването има за целъ да засели съ преселеници и бѣжаници останалите свободни по-големи комплекти земи съ:

а) български земеделци — бѣжаници отъ завладените български краища или отъ другите чужди страни;

б) планински жители, които селища сѣ разположени въ водосборните басейни на поройните рѣки и които биха желали да се изселятъ поради тежките условия на живота, и

в) земеделци, предимно малоземелни и безземелни, запасни подофицери и войници, взели участие въ войните 1912—1918 г., като на всѣко семейство се даде достатъчно земя за организиране на типични за даденото мѣсто дее-способни земеделски стопанства. За оземляването нови селища изисква се група преселеници най-малко 20 земеделски домакинства. За всички тия нужди, които по закона за трудовите земеделски стопанства трѣбва да се удовлетворятъ, оставатъ само единъ милионъ и около 500—600 хиляди декара земя.

Явява се тогава този въпросъ: може ли, въ състояние ли е днесъ българската държава, при това малко количество земя, съ което разполага тукъ, да удовлетвори тия нужди въ ония размѣри, каквито г. Даскаловъ сега предлага да се пирематъ? Безспорно, отговорътъ — ако не се плаща данѣкъ на демагогията или ако не се желае да се харесаме доле — може да бѣде само отрицателенъ; ако ли бѣде другъ, то ще бѣде най-малко една неосомислена работа.

Нѣкой отъ земеделците: Тогава министърътъ да оттегли законопроектъ или да се намали максимумътъ отъ 50 на 30 декара.

Не е ли демагогия отъ страна на министра тогава да внася такъвъ законопроектъ?

Н. Търкалановъ (д. ср): Г. г. народни представители! До този моментъ, Дирекцията за селско-стопанско настаняване на бѣжанците, споредъ последния докладъ, е настанила всичко 16,226 семейства върху 571,086 декара. Дирекцията за трудовите земеделски стопанства също така отъ 1 януарий 1928 г., до сега е настанила 810 семейства върху 19,353 декара, която земя трѣбва да се прибави къмъ онѣзи 571 хиляди, които споменахъ. Предстои на държавата да положи още много грижи, за да може да намѣри земя за тия бѣжаници.

Въ този моментъ, обаче, Дирекцията за трудовитъ земеделски стопанства, която има други задачи, а именно тѣзи, които сѫ посочени въ чл. 1 на закона, който ви прочетохъ, бѣше длъжна, успоредно съ Дирекцията за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитъ, да направи възможното, за да оземли малоземелнитъ и безземелнитъ мѣстни български граждани. Споредъ нейнитъ сведения, до този моментъ, тя е оземлила само 30.738 семейства върху 655.181 декара; а азъ ви казахъ, че тя има да оземлява още.

Нѣкой отъ земеделцитъ: Какъ ги е оземлила? Дава имъ земя подъ наемъ! Не ги оземлява въ смисълъ да станатъ собственици на земята, а имъ дава земята подъ наемъ! Знаете ли Вие това?

Н. Търкалановъ (д. сг): Азъ ще дойда до този въпросъ. — Намъ предстои да оземлимъ още около 120 хиляди семейства мѣстно население. Нека не се забравя, че при съществуването на чл. 36, измѣненито на който се иска сега — да се махнатъ думитъ: „до 50 декара“ и по този начинъ за всѣки конкретенъ случай Дирекцията за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитъ да има право да се произнася, споредъ доходността на почвата, . . .

С. Дръновски (з): Да слиза и по-долу.

Н. Търкалановъ (д. сг): . . . къде каква мѣрка да употреби — въ този размѣръ на земята не влизатъ пасищата, които се даватъ плюсъ тази земя за всѣко бѣжанско семейство.

С. Савовъ (д. сг): И горитъ, които имъ се даватъ.

Н. Търкалановъ (д. сг): Като имамъ всичко това предъ видъ, азъ си задавамъ другъ единъ въпросъ: по силитъ ли е днесъ на нашата държава да увеличи размѣра на тази земя и ако го увеличи по този начинъ, както се иска сега тукъ, дали нѣма . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Общиятъ размѣръ не се увеличава; общиятъ размѣръ на земята си остава 132 хиляди хектара — единъ милионъ и 320 хиляди декара. Това остава неизмѣнно, въ този кръгъ ще се движи настаняването.

Н. Търкалановъ (д. сг): Въпросътъ е сега другъ. Дали, когато Дирекцията има това право, нѣма да отворимъ вратата за маса, какъ да кажа, влияния, които нѣма да бждатъ отъ интересъ за бързото настаняване и успокояване на бѣжанцитъ? Има я тая боязнь у мене. Може би се лъжа. Въ всѣки случай азъ смѣтамъ, че ако се даде това право, маса фактори ще искатъ да се възползватъ отъ него, за да увеличатъ своята земя. Тогава, дали нѣма да изправимъ Дирекцията често пѣти предъ груби вишатаелства въ нейното добро желание частъ по-скоро да ликвидира съ бѣжанския въпросъ и по този начинъ вмѣсто да изпишемъ вежди, да извадимъ очи? Имамъ тая боязнь.

Когато говоримъ общо за земята, нека не се забравя, че има маса нужди, които трѣбва да се задоволяватъ и съгласно закона за трудовитъ земеделски стопанства. Това сѫ земитъ за училищни фондове, за скотовъдни фондове; най-после споредъ последния законъ, който се прокара миналата пролѣтъ, отъ фонда на Дирекцията за трудовитъ земеделски стопанства трѣбва да се дадатъ минимумъ по 50 декара и за всѣко народно читалище.

До този моментъ, споредъ сведенията, които можахъ да взема отъ Министерството на народната просвѣта, имаме само 1706 декара дадени на читалища, и то въ 27 общини, когато въ страната имаме 2004 читалища! На тия две хиляди читалища, срѣдно вземемо по 50 декара, това сѫ . . .

С. Дръновски (з): Сведенията не сѫ вѣрни.

Н. Търкалановъ (д. сг): Е, толкозъ по-зле за министерството, че не може да си води статистика. Какво да правя азъ сега?

С. Дръновски (з): Само едно село е дало близо хиляда декара.

Н. Търкалановъ (д. сг): При това положение, мене ми се струва, че тепърва на вниманието на нашата държава ще се

сложатъ голѣми въпроси, които тя трѣбва да разреши. Принципиално абсолютно никой нѣма нищо противъ това да създадемъ граждани, които да не тропатъ само по вратитъ на държавата за служби, да се успокои най-после този народъ. Ако това би било възможно, дайте всички да го направимъ, но азъ се боя — защото има вече въ туй отношение на много мѣста доказателства — че, давайки възможностъ да се настаняватъ бѣжанцитъ, поражда се единъ антагонизъмъ — нѣма защо да го криемъ това сега тукъ — между мѣстното население и бѣжанцитъ. Който напоследъкъ е ималъ възможностъ да отива въ тия центрове, е видѣлъ, че има известни търкания, които не сѫ въ интереса на българската държава. И азъ се ползувамъ тукъ отъ случая да спомня единъ апострофъ на г. министъръ-председателя, направенъ миналата година по поводъ речта на г. д-ръ Руменовъ, че тукъ въ България вече нѣма бѣжанци, че всѣки, който е дошълъ въ тази страна, е нейнъ подданикъ, и се ползува съ онѣзи права, съ които се ползватъ всички български граждани, и че не може вече по-нататъкъ никой да продължава да спекулира съ това име „бѣжанецъ“.

Ние съзнаваме нашия дългъ да помогнемъ, колкото се може по-скоро, на тѣзи български граждани, които сѫ изпаднали въ тежка участъ, но никой не бива да се възползува отъ това благоразположение на държавата, за да иска въ единъ моментъ да използва повече отъ това, което е допустимо. Защото всѣко нѣщо, което изгуби своята мѣрка, боя се, че може да даде обратни резултати. А има случаи на много мѣста — пакъ подчертавамъ това — да се явява известенъ антагонизъмъ, който не е желателенъ съ огледъ на добреразбранитъ интереси на нашата страна. За мира въ тази страна се пладира тождова години; тоя миръ сме длъжни всички да крепимъ; и тоя миръ ще го има само тогава, когато всѣки съзнае що е по-силитъ въ този моментъ на българската нация да понесе, та него да поиска.

Нека не се преценятъ зле моитъ думи. Азъ като българинъ зная какво значи тежката участъ на единъ бѣжанецъ. Не би се намѣрилъ български народенъ представителъ, който въ този моментъ, намирайки се на тая трибуна, да нѣма въ себе си, какъ да кажа, едно възмущение отъ всичко това, което се върши спрямо българското население въ поробенитъ краища. Всѣки день четемъ въ вестницитъ какво става тамъ. Този адъ, който съвременното човѣчество търпи въ Македония и другаде, безспорно ние така мълчаливо тукъ не можемъ да го отгнемъ. Ние се мълчимъ да дадемъ всичко това, което е по-силитъ ни, но нека и другата страна съзнае, че нашата родина въ този моментъ прекарва тежки съдобносни дни, прекарва една страшна ликвидационна епоха, и че въ кръга на възможното ние отдѣляме отъ бедния залькъ на българския малоимотенъ гражданинъ и селянинъ, за да дадемъ на тѣзи, които идатъ тукъ, за да намѣрятъ миръ, успокоение и гаранция за свободенъ животъ. Като съзнаятъ това, и тѣ заедно съ насъ нека понасятъ тежитъ условия на живота, въ които сме поставени ние днесъ да живѣемъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣмахъ намѣрение да вземамъ думата по този законопроектъ, защото смѣтамъ, че въпросътъ е много ясенъ и че нѣма да станатъ разисквания отъ такъвъ характеръ каквито станаха.

Въпросътъ се касае не толкова за увеличаване числото на декаритъ земя, която се трѣбва да се даде на бѣжанцитъ, но да се получи едно постановление, съ коего занапредъ да се не дава така безразборно земя, а, споредъ моето схващане, основано на проучвания на мѣстото на досега извършеното оземляване отъ Дирекцията на селско-стопанско настаняване на бѣжанцитъ, въпросътъ се касае да може дирекцията да бжде свободна въ своитъ действия. Дирекцията, откато е започнала прилагането на закона досега, е оземлила 13.900 семейства и е раздала срѣдно по 33 декара на семейство. Тя не е дала даже минималното, което се предвижда въ закона за селско-стопанското население. Има окръзи където срѣдно сѫ дадени по 27—35—33—32 декара земя, а има и такива, където срѣдно сѫ дадени по 17 декара земя на семейство на бѣжанцитъ. Това какво показва? Това показва, че действията на дирекцията се съобразяватъ съ мѣстнитъ условия и че тя не така се поддава на желанията на тогозъ и оногозъ, а отъ специалистъ се изучава качеството и характера на земята, която ще се дава и споредъ

това тя се дава. И азъ мисля, че опасенията на господата, които говориха сега, че ако се приеме това измѣнение, което се предвижда въ проекта, ще се даде възможност на апетити отъ различни страни да може да се вземе повече земя и съ това да се ошеги мѣстното население, не са основателни, нѣма въ случаи бѣжаностъ.

Преди всичко, като се говори по този въпросъ, трѣбва да се има предъ видъ и менталитета на бѣжанците. Мога да ви увѣря, г. г. народни представители, че тѣзи нещастни бѣжанци, които въ продължение на толкова години бѣха мѣстени отъ мѣсто на мѣсто, за да имъ се дава земя, които въ продължение на толкова години въ разни мѣста обработватъ или фондови, или безстопанствени земи, иматъ следния менталитетъ: „Дайте ни колкото можете да ни дадете, 5 ли, 2 ли, единъ ли декаръ, но да знаемъ, че ние ставаме хора съ собственостъ“. При моята обиколка миналата есенъ въ Бургаския край, азъ констатирахъ, че има села, където е дадено земя по 25, по 30 декара, отъ която само половината, а може-би и четвъртината е такава, която може да се обработва — другата е пѣсчлива, камениста и пр. — но азъ самъ не чуехъ ропотъ или желание да се увеличи земята. Тѣ казваха: „Ще се мъчимъ и тази камениста земя която ни сѣ дали, да я обработваме; благодаримъ, че имаме 5—10 декари земя, където можемъ да посѣемъ“. Съ това искамъ да подчертая, че менталитетътъ на бѣжанците е такъвъ, че тѣ ще бѣдатъ благодарни и на 30, и на 40 декари земя на семейство, но по скоро да се даде.

Но имайте предъ видъ, г. г. народни представители, че въпросътъ за настаняването на бѣжанците, отъ по-миналата година, когато сключихме заема за бѣжанците, вече до известна степенъ се изпълни отъ нашитѣ рѣше, и настаняването на бѣжанците става и трѣбва да става съгласно закона и съгласно задълженията на българското правителство, подъ чужда контрола. Колкото и да ни е неприятна тая контрола, ние я приехме. А тая контрола казва: „Вие се задължавате да погасявате заема за бѣжанците съ задълженията на бѣжанците, които трѣбва да внасятъ суми срещу семена, срещу коли, срещу другъ земеделски инвентаръ, срещу жилища. Моитѣ изучвания, моитѣ наблюдения показватъ, че съ толкова декара земя, колкото вие давате, не може да се осигури жизнеспособността и работоспособността на семейството, и то не ще е въ състояние да изпълнява своитѣ задължения“. Следователно ония, които следятъ да могатъ да ставатъ погашенията на заема, се опасяватъ. Ето къде е трагичната страна на въпроса, ето къде е главната загадка, и изхождайки отъ положението на бѣжанците, на които е омръзнало да ги мѣстятъ и които сѣ съгласни даже да се откажатъ отъ настаняване по този законъ, колкото стана въпросъ да се мѣстятъ; изхождайки отъ тази психология на бѣжанците, която иматъ тѣ отъ две години насамъ и особено отъ последната година, азъ имамъ пълно основание да ви увѣря, че опасенията какво на бѣжанците занаредъ ще се дава повече земя, отколкото се дава на мѣстнитѣ малоземелни, сѣ изключени. Другаде е бедата. Предиговорившиятъ ни показа цифри. Действително, числото на разполагаемитѣ свободни земи за оземляване на бѣжанците, за оземляване на малоимотнитѣ и т. н., е недостатъчно, но то стана повече недостатъчно, когато ни се наложи да не можемъ да настаняваме бѣжанци въ зона отъ 50 км. отъ сръбската, гръцката и ромънската граници. Тамъ е голѣмата беда. И ако на нѣкои отъ васъ, г. г. народни представители, му се случи да види между мѣстното население нѣкои прояви на известно недоволство отъ това, че въ района, че въ селото има бѣжанци, вие можете да кажете: ако да не бѣше това ограничение за 50-тѣ километра, много отъ бѣжанците искатъ, и сега искатъ да отидатъ тамъ, където има свободни земи, но сме задължени тамъ да не настаняваме нови бѣжанци. Следователно, нѣма давления отъ известни срѣди у насъ да се увеличи числото на декарите, които се даватъ на бѣжанците, за да иматъ тѣ много земя, та да не остане такава за мѣстнитѣ малоземелни и безземелни жители. Насилието, така да се каже, отъ вѣнъ увеличи мѣстнитѣ по настаняването и оземляването и на малоземелнитѣ и безземелнитѣ бѣжанци.

Ето защо, ако би трѣбвало да се говори тукъ отъ тая трибуна по този въпросъ, всѣки отъ васъ би трѣбвало да обърне вниманието на почитаемото правителство да действа, щото тѣзи ограничения, да настанява бѣжанци тамъ, където има свободни земи, да се вдигнатъ. И тогава, действително въ много области, въ много окръжи положението ще бѣде по-добро и ще останатъ повече земи за малоземелнитѣ и безземелнитѣ мѣстни жители.

По другия въпросъ, който се повдигна тукъ, по чл. 50. Прави се една поправка, която за мене е малко неясна и за

това бихъ молилъ, г. министъръ-председателя, да ни даде известно обяснение.

Въ текста на закона е казано, че стойността на земитѣ ще се изплаща съ облигации. Сега съ законопроекта се прибавятъ и думитѣ „по тѣхната номинална цена“. Азъ не разбирамъ, защо е това „по тѣхната номинална цена“.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Руменовъ! Ако искате още сега да Ви обясня.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Моля.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Тѣй както е текстътъ въ закона сега, трѣбва да се тълкува, че облигацията се взема по номиналната ѝ стойностъ. Тя гласи, да кажемъ, 100 л., взематъ се 100 л., а не това, което е на пазаря — 50 л. или 60 л. И бѣжанецътъ, като плаща стойността на земята си, ще я плаща съ облигации по номиналната имъ стойностъ 100 л. Азъ бихъ тълкувалъ така и сегашния текстъ на закона.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Така е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, но когато отидете въ канцелариитѣ, тамъ започватъ да пощятъ, да извиняватъ, много на дребно и ставатъ неясности по коя стойностъ да се взема облигацията. Понеже въ закона не е казано изрично, че облигацията се взема по номиналната ѝ стойностъ, явяватъ се недоумѣния. И, за да се премахнатъ тѣзи недоумѣния, сега се допълня съ думитѣ „по тѣхната номинална цена“. Въ полза, разбира се, на правдата е това.

Н. Таркалановъ (д. сг): За да се изясни въпросътъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Само за да се изясни въпросътъ се прави сега това допълнение. А азъ, както казахъ, бихъ тълкувалъ тѣй и сегашния текстъ на закона — че облигацията се взема по номиналната ѝ стойностъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Вчера вечерта въ заседанието на дветѣ парламентарни комисии по Министерствата на външнитѣ работи и на финанситѣ, когато се разглеждаше въпросътъ за спогодбата между България и Гърция, за изплащането задълженията по бѣжанците, се повдигна този въпросъ и отговорътъ бѣше, че тѣзи облигации, тѣй както е спогодбата, има голѣма вѣроятностъ на пазаря да се продаватъ даже по-високо отъ номиналната цена.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Оставете това!

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Ако е така, тогава тая прибавка цели да запази интереситѣ на българската държава.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не, не.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Дай, Боже, ценитѣ на тѣзи облигации да бѣдатъ по-високи на пазаря, защото тогава бѣжанците ще ги продаватъ тамъ и ще внасятъ на държавата пари. Това се разбира. Дълженъ съмъ да изтъкна, че и тукъ и въ съответния членъ въ спогодбата има една неясностъ. Въ съответния членъ на спогодбата е казано, че бѣжанците могатъ съ облигации да изплащатъ известни свои задължения къмъ държавата. Азъ не се съмнявамъ, че ние ще приемемъ спогодбата, защото не предполагамъ такава нѣщо да се отхвърли отъ Народното събрание. Но питамъ г. министъръ-председателя: сега, при приемането на този членъ, не е ли умѣстно да разширимъ въпроса, да бѣде не само за земитѣ, но и за други задължения на бѣжанците по отношение на държавата?

Съ това азъ мисля, че до известна степенъ би се намалила грамадната щета, която се нанася на бѣжанците съ тази спогодба, да получатъ тѣ стойността на своитѣ имоти — които при ликвидацията сѣ оценени ужасно малко, до невъзможностъ малко — въ облигации, които ще бѣдатъ изплащани въ продължение на 30 години; тия облигации да носятъ 6% лихва, а на задълженията къмъ държавата лихвата да бѣде по-голѣма — 10—12%.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма такава нѣщо.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Колко? — 9%.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, 8—9%.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Все е по-голям.

Та мисля, че ще се извърши акт на справедливост, до известна степен да се намалят щетите, нанесени на бѣжанците отъ спогодбата между Гърция и България за изплащането на облигациите, ако сега при измѣненіето на чл. 50 го разширимъ и кажемъ, че не само задълженията за земи, но и другите задължения на бѣжанците се изплащатъ съ облигации по номинална цена.

С. Савовъ (д. ср): Бѣжанци и преселници мѣчно плащатъ задълженията си.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Тѣзи сѣ бележките, които по моего разбиране бѣ умѣстно да се изкажатъ отъ трибуната при общите дебати по този законопроектъ.

Председателсвущъ В. Димчевъ: Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Исканите измѣнения въ двата члена отъ закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанците не създаватъ нищо ново; тѣ иматъ за целъ само, щото съ едното измѣнение въ чл. 50 да се поясни този членъ, а съ измѣненіето чл. 36 да се даде възможностъ за известна по-голяма свобода на движение. Не се измѣня абсолютно никакъ разпорѣбата на земи, които нашата държава е туррила въ разположение на Дирекцията за настаняване на бѣжанците; тя си остава пакъ 1.320.000 декара работна земя. Сѣщо така съ тѣзи измѣнения не се цели да се развържатъ, рѣцетъ на Дирекцията за настаняване на бѣжанците, да дава земи по отдѣлно на бѣжанците и да облагодетелствува едни спрямо други. Съвсемъ не е това целта.

Специално по чл. 36. Като се махнатъ думите „до 50 декара“, остава, че сѣдно ще се дава за оземляване на бѣжанците земя до 40 декара. Това е типътъ. Г. Руменовъ ви каза, че на домакинство отъ раздадените досега количества земя се падатъ сѣдно по 33 декара, като нѣкъде има даже дадени на домакинство само 17 декара. Това става, защото при опредѣляне количеството на земята, която трѣбва да се даде на едно бѣжанско семейство, се влага разумъ, гледа се какво е качеството на земята какво производство може да се получи отъ декаръ и т. н.

Практиката, обаче, досега е доказала, че има мѣста, където действително и 50 декара земя не отговарятъ даже на 17 декара земя на друго мѣсто. И затова е нужно да се отиде и по-нататъкъ. И г. Даскаловъ обясни, че по-рано, по закона отъ 1920 г., се е предвиждало въ полупланински мѣста да се даватъ на семейство до 80 декара земя, а въ планински — до 120 декара. Обаче Дирекцията за настаняване на бѣжанците днесъ не иска тая голяма свобода. Но случва се, че нѣкъде трѣбва да се дадатъ 55 или 60 декара земя. Въ първоначалния проектъ имаше дори мисль максимумътъ отъ 50 да стане 60 декара. Азъ съдействувахъ това да се махне, защото може нѣкъде да се даде и 61. Тѣй ще се движи разпорѣбата на земята, която ще се дава. Така че, виждате колко е ограничено искането на тази промѣна; тя въ нищо не измѣня положението.

Тѣй сѣщо измѣненіето, което се прави въ чл. 50, не е нищо друго, освенъ едно обяснение, именно, че бѣжанците, както ви казахъ, които притежаватъ облигации срещу отчуждените тѣхни имоти въ Гърция, иматъ право съ тѣзи облигации да погасяватъ дълга си за дадената имъ земя. Разбира се, по каква стойностъ ще дадатъ облигациите. Здравиятъ смисълъ казва: по номиналната стойностъ. Но понеже не е казано въ текста „по номиналната стойностъ“, за да се избѣгнатъ недоразумения, тълкувания, налага се да се каже „по номиналната стойностъ“, и това се казва. Никакво друго измѣнение нѣма.

Това сѣ скромните искания съ тѣзи две редакционни поправки въ двата члена, но поправки, станали нуждни.

Естествено е, че такъвъ единъ законопроектъ, колкото и малко промѣни да внася, повдига много големи странични въпроси.

По първия чл. 36, напр., се повдига въпросътъ за оземляването на нашето безземлено, безимотно и маломотно население. Но това е единъ всевъзможна отдѣленъ въпросъ и по никой начинъ не бива да се смѣсва той съ закона за селско-стопанското настаняване на бѣжанците, което става по една международна инициатива и пр. и пр. По никой начинъ. Това е съвсемъ отдѣленъ въпросъ, и тамъ не можемъ да се събереме. И азъ въ тази минута нѣма да си

позволя да засега другия въпросъ за настаняването на маломотните и безимотните въ нашата страна.

Досежно другия, пакъ странично повдигнатъ въпросъ, защо бѣжанците, които иматъ облигации срещу отчуждените имъ имоти въ Гърция да не могатъ съ тѣзи облигации да изплащатъ всички свои задължения, а да имъ се разрешава само да изплащатъ задълженията си срещу земята, която имъ е дадена? — Защото се прави една разлика между земята, която дава държавата и която тѣ трѣбва да изплащатъ, и разходите, които се произвеждатъ за тѣхъ отъ специалния заемъ, който е гарантиранъ отъ държавата. Когато държавата дава земя, тя единъ видъ е натоварена съ едно задължение да даде земя, е натоварена да направи известни облекчения въ стойността на тая земя и пр. и пр., и поради това изплащането на земята се облекчава за бѣжанците и съ облигациите, които донасятъ лихва само 6%.

Но, като дойде изплащането на заема, който е гарантиранъ отъ държавата и който създава на държавата една тежоба отъ реална лихва 8 л. 36 ст. — казано е 7%, но въ сжщностъ е 8-36%, защото срещу всѣка облигация отъ 100 л. държавата получи само 86 или 87 л., а това хвърля върху лихвата, пѣкъ има и 1/2% погашение, та става 9% и т. н. — естествено е, че държавата не може да прави и въ този случай облекчение.

Нашата държава е много внимателна и много състрадателна къмъ всички страждущи, което много рѣдко се срѣща въ другите държави. Защото у насъ, по едно щастие, понятието държава се разбира народна държава и понѣкога се отива до такива крайности, че се заплашва съ разстройство самата държава. А въ исторически създадените държави, където народите сѣ създадени не поради говоримия си езикъ, а поради дългогодишното общо владение отъ нѣкого, тамъ понятието държава е малко по-друго, и то въ най-добре уредените държави. Тамъ държавата има единъ егонизъмъ за своето съществуване, който егонизъмъ се оправдава съ това, чо, когато държавата е добре, косвено всички ще бѣдатъ добре, ако не може прѣко всѣки единъ членъ отъ нея да бѣде добре. Тѣзи различия съществуватъ. Та, повтарямъ, нашата държава е извънредно грижлива, извънредно състрадателна, и ако останѣше само на нея, може би тя щѣше да се натовари така, както иска г. д-ръ Руменовъ. Но тѣзи, които ни задължаватъ да имъ плащаме заема, сѣ много внимателни да различаватъ интересите на държавата отъ благодеяніето, което тя трѣбва да прави, и тѣ казватъ: мѣсто за благодеяния нѣма, освенъ въ факта, че се улесняватъ хората, а веднѣжъ улеснени, тѣ трѣбва да бѣдатъ въ положение да възвѣрнатъ дължимото. Земята имъ се дава на относително много благоприятни условия — безспорно, това не може да се откаже. Парите имъ се даватъ споредъ мѣстните условия тукъ, въ всѣки случай съ една лихва отъ 8-36%, която, колкото и да е голяма, но не е толкова голяма, колкото плащатъ другите. Другите плащатъ по 12, 14 и 16%. Всичкото туй се има предъ видъ. И, понеже въ всѣко дѣло трѣбва да има една мѣрка, тази мѣрка е запазена. Тѣй стои този въпросъ.

Сега, самата Дирекция за настаняване бѣжанците прави известни отклонения въ полза на бѣжанците досежно издѣлването имъ чрезъ облигации, като се казва: ония къщи, които сѣ останали отъ емигранти, отъ избѣгали гърци, срещу които ние сме се задължили къмъ Гърция въ облигации, могатъ и тѣ, сѣщо както земята, да се погасяватъ съ облигации, защото не сѣ въ тежестъ на заема. Но сумитъ, добити за създаване на къщи или за инвентаръ отъ заема, още по днешното положение не могатъ да се погасяватъ съ облигации. Ето така стои въпросътъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. ср): Г. министре! Една дума позволете. Съгласенъ съмъ съ Васъ и не бихъ направилъ това предложение, ако не бѣше спогодбата за продължение срока на изплащането облигациите отъ 12 на 30 години. Това едно. Второ. Въпросътъ, тѣй както е разрешенъ, да се изплащатъ съ облигации жилищата на емигранти, въ които сѣ настанени бѣжанците, е единъ въпросъ още непороченъ. Защото, когато ще дойде да се изплаща една селска къща, която е оценена отъ г. Ставридисъ — Вие знаете историята — десетъ пѣти повече, отколкото струва тя, и когато ще кажете утре на бѣжанеца: настаняваме те временно въ тая емигрантска къща, но плати за нея десетъ пѣти повече, отколкото тя струва, тогава вие ще видите какво ще стане.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ Ставридисъ не познавамъ, а познавамъ Ставровъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): И не знамъ какво ще стане съ много отъ емигрантскитѣ къщи, ако така е направена смѣтката. Този въпросъ още не е проученъ отъ дирекцията.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. докторътъ вижда дявола много черенъ, но той въ сжщностъ не е така черенъ.

Както и да е, той е единъ отдѣленъ въпросъ, както е отдѣленъ и въпросътъ за спогодбата, която ще се дебатира тукъ и по която ще се дадатъ всичкитѣ нуждни разяснения. Нека не смѣваме тия въпроси.

При това ясно положение, г-да, че тия две малки, извънредно ограничени промѣни, се правятъ по-скоро само за обяснение на текста, азъ мисля, че този законопроектъ трѣбва да се приеме на първо четене.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, чрезъ срѣдствата на заема, отпуснатъ съ съгласието на Обществото на народитѣ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Понеже пѣма какво да се прибави и измѣни въ този законопроектъ, азъ моля да се даде спешностъ на законопроекта и да се пристѣпи къмъ второто му четене още сега.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, които приематъ предложението на г. министъръ-председателя да се даде спешностъ на законопроекта и да се гласува сега на второ четене, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ще има предложения да се правятъ, г. министре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Като се четатъ параграфитѣ, тогава ще се правятъ предложенията.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля г. секретаря да докладва законопроекта.

Секретаръ Г. Павловъ (д. ср): (Чете)

„З А К О Н Ъ“

за измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ, чрезъ срѣдствата на заема, отпуснатъ съ съгласието на Обществото на народитѣ“.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. ср): (Чете § 1 — вж. прил. Т. I, № 75)

Председателствуващъ В. Димчевъ: По § 1 има направено предложение отъ народния представителъ г. Добри Даскаловъ съ следното съдържание: (Чете) „Най-много до 50 декара въ полскитѣ мѣста, до 80 декара въ полупланинскитѣ и до 120 декара въ планинскитѣ“.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Азъ разбирамъ пожеланието, което изказа г. Дръновски, но не мога да се съглася съ предложението на г. Даскалова, което развързва въ такива голѣми размѣри рѣшетъ на дирекцията. Това е неприемливо.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Азъ мисля, че и предложителътъ ще се съгласи, че ако се приематъ такива голѣми размѣри, тогава не ще могатъ да се оземлятъ никога малоземелнитѣ и безземелнитѣ. Азъ, обаче, бихъ предложилъ друго нѣщо.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Я го остави, г. докторе.

Д-ръ В. Руменовъ (мак): Не като текстъ, г. министре, но за да предизвикамъ една Ваша декларация.

Въпросътъ се касае за следното: навсякъде, където се раздаватъ земи, оставатъ, и сега, и за въ бъдеще ще оставатъ, споредъ условията, известно число декари, които сѣ почти необработваеми сега съ срѣдствата, които иматъ бѣжанцитѣ. Има мѣста, където се дава на две семейства единъ чифтъ волове, не могатъ да торатъ земята и т. н.

Азъ бихъ казалъ, че политиката по оземляването трѣбва да бъде: не даване голѣмо количество земя, а малко количество земя, която да се подобри и обработи добре. Ние трѣбва да приучимъ нашето население да обработва така земята, че да може да се прехранва отъ малко количество земя и да му остава за черни дни, за изплатване на дълговетѣ. При нашия климатъ, въ ¼ отъ земитѣ това може да стане. Искамъ да кажа, да се вземе една частъ отъ бѣжанския заемъ и се употреби за подобрене на почвата, за създаване условия, цѣто единъ бѣжанецъ или единъ малоземеленъ стопанинъ да може и съ 40, и съ 30, и съ 20, дори и съ 15 декара земя да се прехранва. Тамъ е спасението, а не въ голѣмото количество земя.

Въ туй отношение азъ бихъ желалъ да се даде едно освѣтление отъ г. министъръ-председателя, защото, доколкото си спомнямъ, въ плана за пласирането на заема за бѣжанцитѣ, който е одобренъ отъ Обществото на народитѣ, не е предвидена сума за подобрене на земитѣ, върху които се настаняватъ бѣжанцитѣ. Ако въ туй направление може да се направи нѣщо, ще бъде много полезно.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Цѣлата програма на правителството е една декларация, каквато вие искате. Цѣлата дейностъ не само на Министерството на земледѣлието, но и на всички други ведомства е насочена въ това направление. И Дирекцията за настаняване на бѣжанцитѣ не изпуска това изъ предъ видъ. Това се има предъ видъ въ рамкитѣ на възможното.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на народния представителъ г. Добри Даскаловъ, както го прочетохъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншинство, Събранието не приема.

Които приематъ § 1, тъй както се прочете отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Павловъ (д. ср): (Чете § 2 — вж. прил. Т. I, № 75)

Председателствуващъ В. Димчевъ: По този параграфъ е правено предложение отъ народния представителъ г. Димитъръ п. Николовъ съ следното съдържание: (Чете) „Последната алинея на чл. 50 да се измѣни така: „Бѣжанцитѣ отъ Източна Тракия не плащатъ нищо за земитѣ, които получаватъ по силата на тоя законъ“.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Този въпросъ биде дебатиранъ тукъ, когато се гласуваше законътъ за селско-стопанското настаняване на бѣжанцитѣ. Тогава се направи на тия бѣжанци една отстъпка: да плащатъ само половината отъ стойността на земитѣ, които получаватъ. По-нататкъ не може да се отиде по никой начинъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. Димитъръ п. Николовъ, както го прочетохъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншинство, Събранието не приема.

Които приематъ § 2, както се прочете отъ г. докладчика, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема. Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Прелагамъ следния дневенъ редъ за идното заседание въ вторникъ: 1. Трето четене току що приетия законъ на второ четене за измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ и пр.; 2. Първо четене законопроекта за извънреденъ (свърхсмѣтенъ) кредитъ по бюджета за 1927/1928 финансова година; 3. Първо четене законопроекта за оставяне въ сила и действие презъ

^{*)} За текста на законопроекта, пристъпъ на първо четене вж. прил. Т. I, № 75.

месецитъ априлъ и май 1928 г. на законитъ за бюджетитъ и бюджетитъ на държавата и на фондоветъ за 1927/1928 финансова година; 4. Одобрение сключената въ Женева конвенция между България и Гърция; 5. Одобрение сключената конвенция съ Турция, и следъ това да следватъ останалитъ точки отъ днешния дневенъ редъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложения отъ г. министъръ-председателя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 5 м.)

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретари: { **Н. С. ТЪРКАЛАНОВЪ**
Г. ПАВЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитъ представители: Антонъ Ченгелиевъ, Никола Стамболиевъ, Иванъ Казанджиевъ, Иванъ х. Николовъ, Тодоръ Димовъ Некезовъ, Георги Желъзковъ и Савчо Ивановъ	1107	3. За измѣнение чл. 94 отъ закона за подобрене земледѣлското производство и опазване полскитъ имоти (Предложение на народнитъ представители Ж. Тончевъ и Г. Енчевъ) (Съобщение)	1107
Законопроекти:		4. За гражданското сждопроизводство (Първо четене—продължение разискванията и приемане)	1107
1. За оставяне въ сила и действие презъ месецитъ априлъ и май 1928 г. на законитъ за бюджетитъ и бюджетитъ на държавата и на фондоветъ за 1927/1928 финансова година (Съобщение)	1107	5. За извънбюджетенъ (сврѣхсметенъ) кредитъ по бюджета за 1927/1928 финансова година (Съобщение)	1116
2. За измѣнение на чл. 207 отъ закона за устройството на сждилищата, публикуванъ въ брой 226 на „Държавенъ вестникъ“ отъ 2 януарий 1926 г. (Предложение на народнитъ представители С. Мошановъ, Т. Кожухаровъ и Б. Димевъ) (Съобщение)	1107	6. За измѣнение и допълнение на чл. чл. 36 и 50 отъ закона за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитъ, чрезъ срѣдствата на заема, отпуснатъ съ съгласието на Обществото на народитъ (Първо и второ четене)	1116 и 1124
		Дневенъ редъ за следующето заседание	1124

Поправка на по-важнитѣ печатни грѣшки:

Стр.	Колона	Редъ	Напечатано	Чети
509	лѣва	19 отгоре	„В. Димитровъ“	„П. Стояновъ“
565	дѣсна	30 отдолу	„Н. Пждаревъ (д. сг.)“ да се заличи.	—
575	дѣсна	2 отгоре	„часть“	„честь“
775	дѣсна	5 отдолу	„има толкова“	„нѣма толкова“
782	дѣсна	15 отгоре	„у насъ бракътъ не е“	„у насъ бракътъ е“
879	лѣва	4 отгоре	„да тури край на ане- мията нашия правописъ“	„да тури край на анемия- та въ нашия правописъ“

